

ISSN 1302-3519

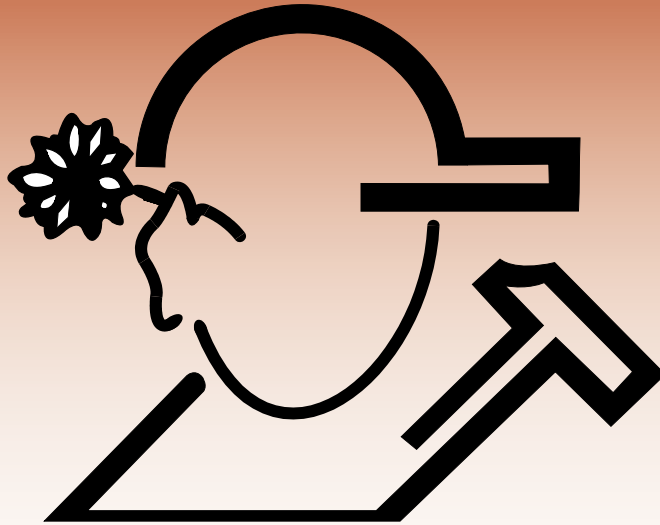
ÇALIŞMA ORTAMI

Üç Ayda Bir Çıkar / Sayı: 161 Temmuz - Ağustos - Eylül 2019

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

www.fisek.org.tr

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu"nuzu
Ödemek İster misiniz?*

/ fisekenstitüsü

Fisek Enstitüsü'nün 39. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 29. Yılı

Prof. Dr. Gürhan Fişek Sosyal Politika Makale Ödülü ve Katılım Koşulları

1. ÖDÜLÜN AMACI:

Ödülün amacı, ömrünü dünyayı işçiler ve tüm ezilenler için daha yaşanılabilir bir yer kılmaya adanmış Prof. Dr. Gürhan Fişek'in mücadelesi ve eserleri doğrultusunda, toplumsal sorunlara yönelik suskunluğu, edilgenliği aşarak doğruları bulmak ve yaşama geçirmek için bilgi üretimini teşvik etmektir. Ödül, sosyal politika alanında özgün bilgi üretimini özendirilmeyi ve bu alandaki tartışmaları zenginleştirmeyi amaçlamaktadır.

2. MAKALE KONUSU:

Yarışmaya sosyal politikanın uğraşı alanına giren tüm konularda (sosyal güvenlik, sosyal dışlanma, toplumsal cinsiyet, çocuk emeği, çalışma yaşamı, ayrımcılık, işçi sağlığı, halk sağlığı, göçmen emeği, emek tarihi, sendikacılık, gelir dağılımı, kent ve yoksulluk vb.) makale gönderilebilecektir.

Düzenleme Kurulu, ödül duyurusunda ilan etmek koşuluyla makale konusunu belirli bir tema ile sınırlandırabilir.

3. BAŞVURU KOŞULLARI:

1. Yarışma tüm sosyal ve beşeri bilimler öğrencilerine ve mezuniyet tarihinin üzerinden en fazla bir yıl geçmiş olan araştırmacılara açıktır.
2. Yarışmaya gönderilen makalelerin sosyal politika alanında özgün bir araştırmanın verilerine dayanması veya bu alana özgün bir kuramsal tartışmayla katkıda bulunması beklenmektedir.
3. Makalelerin dili Türkçe olmalıdır. Başka dillerde yazılmış makalelerle yapılan başvurular kabul edilmeyecektir.
4. Makaleler başlık, dipnotlar ve referanslar dâhil 5000 kelimeyi aşmamalı ve Çalışma Ortamı Dergisi atf kurallarına (<https://calismaortami.fisek.org.tr/yazim-kurallari>) uygun olarak yazılmalıdır.

6. Yarışmaya gönderilen makalelerin herhangi bir yerde yayınlanmamış veya başka bir yarışmada ödül kazanmamış olması gerekmektedir.
7. Yarışmaya gönderilen makaleler bir kurum ya da kuruluş tarafından finanse edilmişse bunun başvuru sırasında belirtilmesi gerekmektedir.
8. Daha önce yarışmaya katılarak ödül kazanan başvuru sahipleri, aynı kategoride tekrar başvuruda bulunamazlar.

4. ÖDÜL, BAŞVURU SÜRESİ VE İLETİŞİM:

1. Ödüle lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile mezuniyet tarihinin üzerinden en fazla bir yıl geçmiş olan araştırmacıların başvuruları kabul edilecektir.
2. Prof. Dr. Gürhan Fişek Sosyal Politika Makale Ödülü lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere üç kategoride birinci seçilen makale için **1000 TL**, yüksek lisans düzeyinde birinci seçilen makale için **2000 TL**, doktora düzeyinde birinci seçilen makale için **3000 TL** olarak belirlenmiştir.
3. Makaleler 1 Şubat 2020 tarihine kadar bilgi@fisek.org.tr adresine gönderilmelidir.
4. Katılımcılar makale ile birlikte, yazarın adı, kurumu (üniversitesi vb), açık adresi, mezunluk mezuniyet tarihi ve iletişim bilgilerinin (telefon ve elektronik posta adresleri) yer aldığı özgeçmişlerini de göndermelidirler.

5. SEÇİCİ KURUL:

Seçici Kurul, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulunca belirlenecektir.

6. SONUÇLAR:

Ödüller Prof. Dr. Gürhan Fişek'in doğum günü olan 30 Mart'ta düzenlenecek anma etkinliğinde verilecektir.

Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Semineri ⁽¹⁾

(22 Aralık 1993 Sapanca/Adapazarı
Türk-İş Çalışan Çocuklar Bürosu)

A.Gürhan FİŞEK (*)

-DOÇ. DR GÜRHAN FİŞEK
Fişek Enstitüsü Yöneticisi

Değerli Yöneticiler, Sayın Konuklar.

Konuşmama şöyle başlamak istiyorum. Çocuklar neden çalışıyorlar? Çocuk işçilerin neden çalıştıklarına ilişkin araştırmalar üç temel neden ortaya koymuş. Birincisi ailesinin ekonomik gereksinmesini karşılamak, buna katkıda bulunmak amacı. İkincisi meslek edinmek için çalışmak, üçüncüsü de boş gezmek için çalışmak. Ailesinin ekonomik gereksinimini karşılamak amacı ile çalışmaya başlayan çocuklar, kuşkusuz alt gelirli ailelerden gelen çocuklar, yine araştırmalar gösteriyor ki bunların babalarının sürekli ve aileye belirli ve aileye sürekli girdi sağlayan gelirleri yok. Dolayısıyla çocuk babasının güvencesiz çalışma koşulları ile çalışma yaşamına atılıyor.

İkincisi meslek edinme kaygısı, bu meslek edinme öyle bir kaygı ki, işbulma garantisi ile bütünleşmiş bir meslek edinme, çünkü çıraklık aynı zamanda kurduğu ilişkiler, edindiği çevre dolayısı ile de ona uzun vadede işbulma garantisini getiriyor. Örgün eğitimden farkı bu çıraklık eğitiminin.

Üçüncü olarak ta okulu terketmiş olan çocukların çevrede başıboş gezip çocuk çeteleri vs. gibi organizasyonların içine girmemesi bakımından da çocuk çalıştırılması ailesi tarafından da istenir. O halde çocuk emeğini ortadan kaldıralım dediğimiz zaman, bunu mutlaka ekonomik ve sosyal politikalarla takviye etmek zorundayız. Bu politikalarla da çocuk çalıştırılması olgusunu gereksiz kılmış olmamız gerekmektedir. O zamana kadar ne yapacağız? Çocuk emeğini ortadan kaldırma uzun erimli çaba ise, biz ekonomik ve sosyal politikaları çalışanlar lehine çevirene kadar kısa vadede ne yapacağız? Bunun için şu soruyu sormamız gerekecek: Çocuk işçisi neden çalıştırılıyor? Bu soruyu sorduğumuz

zaman iki temel neden ortaya çıkar. Bunlardan ilki sosyal işlen yerine getirmek. İkincisi ucuz emek sağlamak. Her çocuk çalıştıran işyerinde bu iki temel nedeni bulursunuz. Ama farklı dozlarda bulursunuz. Yani bazı işyerlerinde ucuz emek çalıştırma çok ileri boyutlara varır. Çocuk için tahrib edicidir. İkincisinde, sosyal işlev daha ön plana çıkar ucuz emek kullanımı biraz daha arka planda kalır, koşullar biraz daha olumludur. Sözelimi yemek servisi, sağlık hizmetleri, sigortalanma, çırak okuluna devam etme gibi olgularla tamamlanmaktadır.

O halde, bir sosyal işlevi yerine getirme yanıtının dozu, bize işveren tutumundaki olumluluğu vermektedir bu noktada. O zaman bizim kısa erimli amacımız ortaya çıkıyor. Demek ki olumlu diye nitelediğimiz yelpazenin bir tarafına doğru olan kümelenilmeyi arttırmak zorundayız. Bir itme vermek zorundayız. Kısa erimli amacımız olumlu

⁽¹⁾ <https://gurhan.fisek.net/sendikalar-ve-calisan-cocuklar-semineri>

* Prof.Dr.,

tutum gösteren işyerlerinin sayısını kapsamını ve içeriğini geliştirmek olacaktır. Burada işçiler ister üyemiz olsun ister olmasın bunu yapmak zorundayız. Çünkü enazından ILO Anayasasındaki bir maddeyi hatırlayalım “Dünya’nın neresinde olursa

olsun, yoksulluk yada sefalet insanlık için bir tehlikedir” diyor. O zaman olumsuz çalışma koşulları, ülkenin neresinde olursa olsun bizim için bir tehlike oluşturmaktadır. İster çalışanları üyemiz olsun, ister olmasın. İşte bizim projemizi bu kapsamda değerlendirmelisiniz. Biz çocuk çalıştıran küçük işyerlerine sağlık ve sosyal hizmetler götürerek onları daha olumlu çalışma koşullarına itmeye çalışıyoruz. Biz bunu aynı zamanda vefa hizmeti olarak niteliyoruz. Çünkü orada çalışan çocuklara karşı toplumun bir vefa borcu olduğunu düşünüyoruz. Yaşıtları okurken, devletin verdiği vergilerden yararlanırken bir sürü imkanlar önüne toplum tarafından serilirken, çalışan çocuklar ise bu olanaklardan yoksun olarak tersine vergi üretmektedirler. Bu hareket noktası yani, çocuklardan yararlanarak çalışma koşullarını iyileştirme çabası, aynı zamanda yetişkin işçiler içinde olumlu ortam yaratmaktadır. Dünya sosyal politika tarihine baktığımız zaman da genellikle gelişimlerin genellikle ya kadınlardan ya çocuklardan başladığını görüyoruz ve sendikaların güçsüz oldukları dönemlerde toplumun çocuklar ve kadınlar karşısındaki duyarlılığım da kullanarak sosyal politika önlemleri aldirmayı çalışma koşullarını iyileştirmeyi başarmışlardır ve bu dolaylı olarak ortamın iyileştirilmesi açısından da olumlu etkiler yapmıştır.

Görüldüğü gibi çocuk emeğini irdelerken yalnızca iyilik- severlik göstermekle kalmayıp aynı zamanda ekonomik ve sosyal mücadele içinde bir anahtar kazanmış durumdayız.

Teşekkür ederim.

(Fotoğraflar: Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Arşivinden alınmıştır.)

Çıracılık Uygulamasına İki Örnek: Kavramsal Olarak Aynı, İçerik Olarak Bütünüyle Ayrı

Taner AKPINAR (*)

Çıracılık, geçmişte çok eskilere giden kadim bir olgudur. Bu olguyu ifade etmek için kullanılan çıracılık kavramı hiç değişmemişse de, kavrama karşılık gelen olgu tarihsel süreçte bambaşka biçim ve niteliklerde karşımıza çıkıyor. Çıracılık kavramı, herhangi bir somut örnekten bağımsız olarak, bir mesleki eğitim sürecini ve bu süreçteki bilgi, beceri edinme etkinliğini ifade etmektedir. Buna karşın, somut duruma bakıldığında, kavramla hiçbir şekilde örtüşmeyen uygulamaların olduğu görülmektedir. Örneğin çıracılık adı altında çocukların tam zamanlı işçi olarak çalıştırılmaları gibi. O yüzden kavramları mutlaklaştırmadan kullanmaya özen göstermek gerekir. Aksi halde, kavramların uygulamada gizlediği gerçekliği bilerek ya da bilmeyerek meşrulaştırmış oluruz. Bu söylediğimizi iki ayrı çıracılık uygulaması üzerinden somut olarak göstermeye çalışalım.

İlk örnek, 1930'ların sonlarında kamu iktisadi teşekküllerinin bünyesinde açılan çırak okulları ve ikincisi de, kökleri 1970'lerin sonlarına kadar geriye giden günümüz çıracılık sistemi.

Cumhuriyet kurulduktan sonra, 1930'larda devletçi sanayileşme modeliyle birlikte nitelikli işgücü sorunu öncelikli bir hal almıştır. Bu soruna bir çözüm olarak, bu kez, devlet işletmeleri bünyesinde çırak okulları açılmıştır. Bu okullara kabul edilmek bir ayrıcalıktır ve bu ayrıcalığa kurum mensubu işçilerin ya da onların akrabalarının çocukları sahiptir. Bu politikanın arkasında işlerine ve işyerlerine bağlı bir işgücünün kuşaklar boyu yeniden üretimi gibi bir düşünce bulunmaktadır. Bazı okullar, buldukları yerdeki yetiştirme yurdunda

kalan çocuklara da belli bir kontenjan ayırmaktadır. Önceliğe sahip olanlardan boş kalan kontenjanlar sınavla doldurulmaktadır. Bu okullardaki öğrenciler kelimenin hakiki manasında öğrencidir. İlkokul mezunu olanların alındığı bu okullar, ilk iki yılı öğrencilik ve son iki yılı da çıracılık olmak üzere dört yıl sürmektedir. Bu okullara giden çocuklar iki yıl boyunca hiçbir şekilde iş ortamına sokulmamaktadır. Okullarda yalnızca teknik eğitim değil, genel eğitim de verilmektedir. Teknik eğitim, okullarda bulunan bu amaçla oluşturulmuş uygulama bölümlerinde yapılmaktadır. Çıracılık statüsü son iki yılda kazanılmaktadır. Son iki yılda meslek dallarına ayrılarak, iş yerlerinde çıracılık yapmaya başlamaktadırlar. Ancak, çıracılık devresi de kesinlikle bir mesleki-teknik eğitim sürecidir. Bu dönemde, gece çalıştırılmaları, fazla mesai yapmaları, ağır ve tehlikeli işleri görmeleri kesin olarak yasaktır. Okulu bitirince, okulun bağlı olduğu kurumda çalışmaya başlamaktadırlar. Öğrenci statüsünde oldukları ilk iki yıl boyunca cep harçlığı adı altında bir tür burs almaktalar ve çıracılık sürecinde ise bir çıracılık sözleşmesi yapılmakta ve buna uygun olarak ücret almaktadırlar. Ayrıca çıracılık süresi işçi olarak çalışmaya başladıklarında kıdemlerine eklenmektedir. Okullarda spor ve sinema salonları, kütüphane ve müze de bulunuyor. Çırak okulu öğrencileri buralarda düzenli spor yapmakta, film seyredip dünya klasiklerini okumaktadırlar. Giyim, gıda, barınma, kırtasiye, sağlık gereksinimleri de okulun bağlı olduğu kurum tarafından karşılanmaktadır. 1945'den itibaren ağır sanayi yatırımları için hazırlanan planlar geri çekilip, rota tarım ürünleri üreten ve hammadde tedarikçisi olunan bir ekonomik düzenden yana kırılınca, ağır sanayi hamlesini besleyecek olan çırak okulları da hedef haline gelmiştir. Sonuncusu 1986 yılında olmak üzere zaman içinde bir bir kapatılmışlardır (Akpınar, 2006: 66-77).

Bugünkü çıracılık sisteminin kökleri ise 1977 yılında yapılan bir yasaya dayanmaktadır. Dönemin siyasi iktidarı tarafından da açıkça itiraf edildiği gibi, bu yasa ile yoksul çocukların çırak olarak küçük işletmelere gönderilmesi hedeflenmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1977: 126-129). Aslında zaten varolan fiili durum yasal hale getirilmiştir. Yasanın bu dönemde çıkarılmasının nedeni ise, daha öncesinde iş yasanının kapsamının dışında olan küçük işletmelerin 1971'de çıkarılan yeni iş yasası ile kapsam alınmasıdır. İş yasanının getireceği işçilik maliyetlerinden kaçınmak için, küçük işletmeler çıracılığın yasallaşmasını talep etmiş, bu konudaki çalışmalar 1972'de başlamış ve gecikmeli olarak 1977'de tamamlanmıştır.

(*) Dr., Akdeniz Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

Bu yasa ile getirilen sisteme göre, çıraklar haftada yalnızca birgün çırak okuluna gidip, diğer günler işyerlerinde gün boyu çalışmaktadırlar. Çırak okulunda genel eğitim almaktalar ve işyerlerindeki tam zamanlı çalışmaları da mesleki eğitime sayılmaktadır. Çıraklar gece saat 21:00'e kadar çalıştırılabilirler. Tam gün çalışmalarına rağmen çıraklara asgari ücretin yüzde 30'u kadar ücret ödenmekte ve yalnızca iş kazası ve meslek hastalığı sigortası yapılmaktadır. Çıraklığın ilk yılından sonra, işyeri sahipleri çıraklara 1 ay ücretli izin vermekle yükümlüdür. Bu yasa küçük işletmelerin talebi doğrultusunda hazırlanmış olsa da, Bircan, Akpınar ve Çelik'in (1998: 90) yaptığı araştırmaya göre, işverenler ücret, sigorta primi ve ücretsiz izin üçlüsünden şikayetçidir.

1986 yılında, bugün hala uygulamada olan yeni bir yasa yapılmış ve yasada bugüne kadar da birçok kez değişiklikler yapılmış ama işin özüne dokunulmamıştır. Yürürlükteki yasada yenilikler de yok değildir. Özellikle iki yenilikten söz etmek gerekir. Birincisi, teorik ve pratik eğitim (işyerinde yapılan çalışmanın dışındaki eğitim kastediliyor) mevsime göre özellik arz eden mesleklerde bloklarıştırılmış olarak yapılabilir. Bunun Türkçe anlamı, işlerin yoğun olduğu zamanlarda çıraklar çırak okuluna gönderilmeyebilir, işler hafiflediğinde bu şekilde

eksik kalan günlerin eğitimi toptan yapılabilir. İkincisi ise, yürürlükteki yasaya göre, çıraklar için iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ödenmektedir. Böylelikle, 1986'da yapılan yeni yasa ve zaman içinde bu yasada yapılan değişikliklerle, işverenlerin ilk yasadaki beri dile getirdikleri şikayetler, biri dışında giderilmiştir. O biri de, bir aylık ücretli izindir. Aslında dolaylı yoldan o da çözülmüş gözüküyor. Çünkü, işverenler çıraklara ücret olarak nitelendirilebilecek bir ücret ödemediği için, verdikleri para miktarı hesabıyla ücretli izin maliyetinden de kurtulmuşlardır.

Geçmişte hem Fişek'in (1993) hem de Taşyürek ve Fişek'in (1995) yaptığı saha araştırmaları çırakların çalıştıkları işyerlerinde en temel sağlık ve güvenlik koşullarından bile yoksun bir şekilde çalıştıklarını ortaya koymuştu. Bugün bu durum değişmiş değildir.

Yoksul çocukları çıraklığa göndermek bugün de resmi bir politika olarak yürürlükte bulunuyor (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017: 59). Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin Çırak Okulları da, daha çok düşük gelirli ailelerin çocuklarının gittiği okullardı. Bunun başlıca nedeni, çıraklığın iş garantili kestirme bir olmasıydı. Aileler günün koşullarında ve kendi sınıfsal gerçekliklerinde bunu bir çıkış yolu olarak görmekteydiler (Akpınar, 2006: 75).

Bugünkü çıraklar ise, aileleri tarafından hanenin geçimine katkıda bulunmak için mecburen çıraklığa gönderilen yoksul köylü ve işçi çocuklarıdır. Çıraklığı tamamlayıp aynı meslekte hayatını sürdürenlerin sayısı çok az, büyük çoğunluk birkaç yıl çalışıp ayrılıp başka işlerde çalışmaya devam etmektedir. Dolayısıyla, çıraklık, bugünkü koşullarda bir çıkış yolu değil, sınıfsal kimliğin zorunlu bir sonucudur. Çırak çalıştıran küçük işletmeler, faaliyette buldukları çetin rekabet ortamında, bu işgücünün kendilerini ayakta tutan başlıca kaynaklardan biri olduğunu açıkça ifade ediyorlar (Akpınar ve Gün, 2016).

Kaynaklar

Akpınar Taner (2006), Çocuk Emeği Sorununa Çağdaş Bir Yaklaşım: KİT'lerin Çırak Okulları, Ankara: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı.

Akpınar Taner and Gün Servet (2016), "Testing the Human Capital Development Model: the Case of Apprenticeships in Turkey", International Journal of Training and Development, 20(3): 214-223.

Bircan İsmail, Akpınar Aişe ve Çevik İzzet (1998), 21'inci Yüzyıl Türkiye'sinde Çıraklık Eğitimi, Ankara: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Yayını.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2017), Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023, Ankara: ÇSGB.

Fişek A. Gürhan (1993), "Çocuk İşçilerin Mediko Sosyal Sorunları Araştırması", Çalışma Ortamı, Sayı: 8.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (Dönem: 4, Toplantı: 4, 33. Birleşim, 18.1.1977 Salı), 23: 126-9.

Taşyürek Mustafa ve Fişek A. Gürhan (1996), "Çocuk Çalıştıran Küçük İşyerlerinde Çalışma Koşulları Üzerine Bir Araştırma", Çalışma Ortamı, Sayı 22:15-23.

Fotoğraflar: Cumhuriyet'in Anıt Kurumları Dizisi: 3. "Çocuk Emeği Sorununa Çağdaş Bir Yaklaşım: KİT'LERİN ÇIRAK OKULLARI (1938-1986)", Taner AKPINAR kitabından alınmıştır.

55 Çocuk... 55 Can...

Murat ÇAKIR (*)

Çocuk işçiliği Türkiye'de vahim bir tablo sergilemektedir. Bu noktada en çıplak gerçeklik olan iş cinayetleri üzerinden 2019 yılına bakarsak (13 Eylül itibariyle) durumu daha iyi anlayabiliriz.

- ✓ 55 çocuk çalışırken yaşamını yitirmiş: 46'sı ücretli işçi, 9'u ücretsiz aile emekçisi (çiftçi)...
- ✓ Ölenlerin 12'si kız çocuğu/genç kadın...
- ✓ 10'u göçmen/mülteci işçi: 9'u Suriyeli ve 1'i Afganistanlı...
- ✓ 23'ü 14 yaş ve altında, 32'si 15-17 yaş aralığında. (Ölüm yaşı 18 olarak geçen işçilerin kaçının ise yaşını doldurduğu bir muamma)
- ✓ Ölümünün yüzde 60'ı tarım işkolunda. Diğer ölümler ise ağırlıklı olarak sanayide...
- ✓ En çok ölüm nedeni trafik/servis kazası, boğulma ve ezilme...
- ✓ 7 çocuk İstanbul'da; 5 çocuk Şanlıurfa'da ve 3'er çocuk Aydın ile Mersin'de çalışırken yaşamını yitirdi...

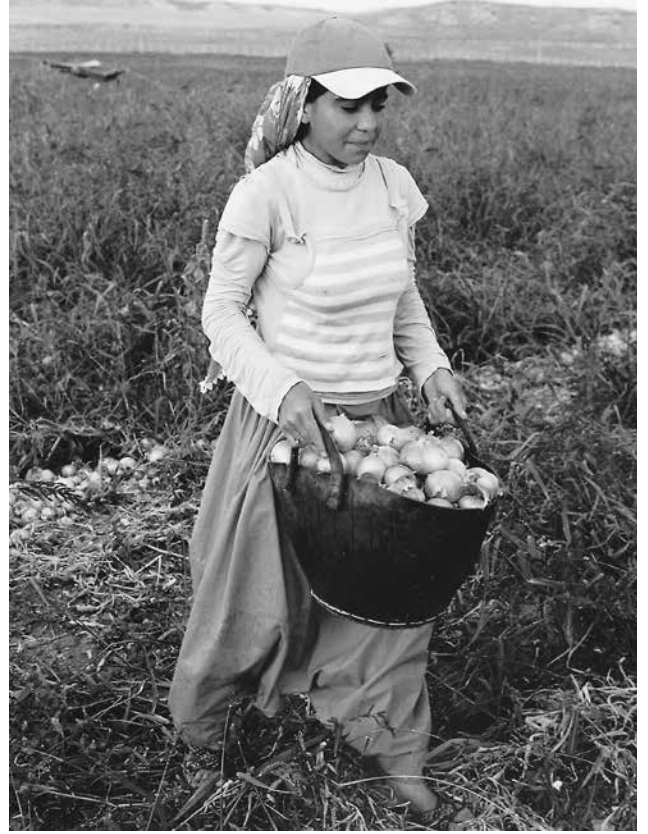
Çalışan çocuklara dair birçok araştırma yapılıyor ve yazılar yazılıyor. Ancak sorunu yazı konumuz olan bu tablo (iş cinayetleri) üzerinden değerlendirecek neler diyebiliriz:

1- İSİG Meclisi verilerine göre 2013 yılında 59 çocuk, 2014 yılında 54 çocuk, 2015 yılında 63 çocuk, 2016 yılında 56 çocuk, 2017 yılında 60 çocuk, 2018 yılında 67 çocuk ve bu yıl da 55 çocuk çalışırken yaşamını yitirdi. Yani çocuk işçiliği önlemeye dair bir politika geliştirilmediği açık.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı çocuk işçilikle mücadele etmek ve çocuk işçiliği durdurmak için 2017-2023 yılları için "Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı" hazırlamış ve 2018 yılını "Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Yılı" ilan etmişti. Oysa geçen yıl ve bu yıla bakıldığında çocuk işçi ölümlerinde kısmi olarak artış gözüküyor.

(*) İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi Sözcüsü

İktidarın ve sermayenin çocuk işçiliğinin durdurulması için temennilerini paylaştığı deklarasyonun ardından izlenen tablo Türkiye'de çocuk işçilik sorununun çözülmek üzere değil tam tersine sermayenin ihtiyaçlarını karşılamak üzere 'güvencesiz emek havuzu' olarak biçimlendirildiğini gösteriyor.

2- İş cinayetlerinde ölen kız çocuklarının oranı genel ölen kadın işçi oranının üç katıdır. Bu durum, kız çocuklarının özellikle tarım sektöründeki yoğun sömürsünden kaynaklanmaktadır. Tarımda çalışan kız çocuklarının oranının yüzde 58 olması özellikle mevsimlik tarım işçiliğinin belkemiğini oluşturduğunun göstergesidir de.

3- İş cinayetlerinde ölen göçmen çocuklarının oranı genel ölen göçmen işçi oranının iki katından fazladır. Göçmen 10 çocuğun çalışırken ölmesi emek piyasasında çok daha yoğun bir sömürüye maruz kaldıklarını göstermektedir.

4- Yaş gruplarına baktığımızda yasal olarak çalışmanın yasak olduğu 14 yaş ve altında 23 çocuk çalışırken yaşamını yitirdi. Hatta bu çocukların içinde 10 yaşının altında yedi çocuğun bulunması durumun vahametini daha da gözler önüne seriyor.

5- Çocuk işçiler en çok, çocukların yarıya yakın çalıştığı tarım sektöründe çalışırken yaşamını yitirdi.

2019'daki çocuk işçi ölümlerinin yüzde 60'ını tarım işçisi çocuklar oluşturmaktadır. Tarımdaki çocuk iş cinayetlerini sanayideki (metal, tekstil, ağaç vd.) çocuk ölümleri izliyor.

6- Tarımda, sanayide, inşaatlarda, konaklamada, küçük atölye ve işletmelerde, tamirhanelerde ve sokaklarda çalışan çocuk işçiler en çok trafik kazalarında, boğularak, ezilerek, yüksekte düşerek, şiddete uğrayarak ya da yanarak hayatlarını kaybetmektedir.

7- İşçi sınıfının başkenti olan İstanbul aynı zamanda en çok işçinin ve çocuğun öldüğü şehir de olmaktadır. İstanbul'da ölümler esas olarak sanayide ve takiben hizmet sektöründe gerçekleşmektedir. Şanlıurfa'da tüm sektörlerde çocuk ölümleri görüldüğü gibi bir de mevsimlik olarak göç eden ve çalışırken ölen Şanlıurfa'lı çocuk işçilere de sık rastlanmaktadır. Yine Aydın, Manisa,

Mersin, Adana, Gaziantep, Diyarbakır ve Antalya'da çocuk işçi ölümleri yaşanmaktadır.

Son olarak genel bir değinme yapmak gerekiyor:

Tarım işçiliği, çocuklar için "en kötü çalışma biçimleri" arasında yer alır. Gezici mevsimlik tarım işçiliği ise tarım işçiliğinden de farklı olarak özellikle çocuk işçiler için pek çok risk barındırmaktadır. Kötü koşullarda barınma, yetersiz beslenme, bulaşıcı hastalık riski, 60 saate varan haftalık çalışma saatleri çocukların çalışma koşullarını özetlemektedir.

Sanayide çocuk işçilik daha çok inşaatlarda, küçük atölye ve işletmelerde, tamirhanelerde yoğunlaşmaktadır. İnşaat işçisi çocuklar genellikle ailenin diğer üyeleriyle ya da akrabalarıyla birlikte çalışmaktadır. Genel olarak kalfalık, çıraklık yapsalar da iş yükü bakımından yetişkinlerle aynı biçimde çalışmaktadırlar. Yetişkinlerden farklı olan koşulları ise sadece aldıkları ücretin daha düşük olmasıdır.

Mendil satıcılığı, atık kağıt toplayıcılığı, garsonluk, seyyar satıcılık gibi alanlarda çalışma yaşı 10'un altına düşmüştür. Bu alanlarda çocuklar, iş cinayetlerinin yanı sıra yaralanmalara, fiziksel ve ruhsal şiddete, cinsel tacize ve saldırıya, ağır aşağılamalara maruz kalmaktadır.

(Fotoğraflar: Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Arşivi)

Laboratuvar Çalışmalarının Tehlikeleri ve Riskleri

Mustafa TAŞYÜREK (*)
mtasyurek@gmail.com

Başkası düştü mü “**çürük tahtaya basma-saydı**” deriz.

Kendimiz düşünce, bastığımız tahtanın çürük olmasından şikayet ederiz.

Cenab Şahabettin

Türkiye’deki gerek işyerlerinin gerekse üniversite, yüksek okul ve orta öğretim kurumlarının laboratuvarlarında çok sayıda bilim insanı, öğrenci ve çeşitli mesleklerde uzmanlar çalışıyor. Laboratuvar ortamı ve okulların işlikleri çalışmak için tehlikeli bir yer olabilir. Laboratuvar çalışanları kimyasal, biyolojik, fiziksel ve radyoaktif tehlikelerin yanı sıra kas-iskelet sistemi stresleri, elektriksel, mekanik veya diğer (basıncı ekipmanlar ve gaz tüpleri vb.) işyeri tehlikeleri gibi sayısız, potansiyel tehlikeye maruz kalmaktadır. Birçok kişi, çalışma ortamındaki potansiyel tehlikelerin farkında değildir; bu da onları yaralanmalara karşı daha savunmasız hale getirir. Laboratuvar güvenliği, çok sayıda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yönetmeliklerle yönetilir.

Laboratuvar ortamında en sık karşılaşılan acil durumları arasında, kimyasalların dökülmesi, yangın veya patlama, elektrik çarpması ve personel yaralanmaları bulunmaktadır. Laboratuvar kazalarının çoğu, zayıf planlama, risk değerlendirmesinin uygun yapılmaması veya dikkat eksikliği nedeniyle ortaya çıkar.

Kesikler laboratuvarda daha yaygın olsa da, göz yaralanmaları muhtemelen en sık görülen ciddi yaralardır.

Tüm **laboratuvar yangınlarının**% 67’sine elektrik panoları, kabloları ve ekipmanlardan kaynaklanan **elektrik neden** olmaktadır⁽¹⁾.

Laboratuvarlarda çalışanlar, ayrıca kimyasallardan kaynaklanan ciddi kimyasal veya ısı yanıkları, solunum yolları rahatsızlıkları, kesikler ve çizikler, makinaların hareketli parçalarından kaynaklanan parmak, el yaralanmaları ve bulaşmadan kaynaklanan hastalıklara maruz kalmaktadır.

Laboratuvar kazalarının çeşitleri ve bunların nedenleri nelerdir?

Bu soru –herhalde- aşağıda belirtilen örneklerle daha kolay yanıtlanabilir.

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

02.04.2010 – Laborantın, işyeri araştırma geliştirme (ARGE) laboratuvarında beton mikserinin kapağı ile kazanı arasına sıkışması.

Resim 1 – Beton Mikseri

Resim 2 – Beton mikseri (pistonlu-kapaklı)

Ülkemizde yapı kimyasalları da üreten büyük ölçekli bir kimya fabrikasının ARGE laboratuvarında, homojen yapıda bir beton numunesi üretilmesi için, etkin bir karıştırma yapmak amacıyla kullanılan beton mikserinin kapağı, mikserin iç temizliği yapılırken operatörün üzerine aniden düşerek kapanmıştır. Operatör; mikserin kapak ile haznesi (kazanı) arasından laboratuvarda bulunan diğer çalışanlar tarafından, düşen kapak kaldırılarak kurtarılmıştır.

Bu iş kazası ya da çok ciddi olay incelendiğinde **beton mikserinin**, temizlik işleminin güvenli bir biçimde yapılabilecek şekilde **tasarım lanarak, teçhiz edilmeden imal edildiği** görülmüştür.

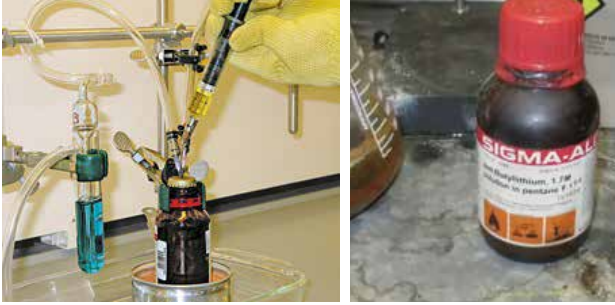
Arıza bulmayın, bir çare bulun. - Henry Ford

Oysa **Makine Emniyeti Yönetmeliğine** göre (R.G. 03.03.2009/27158); makinaların imalatçıları veya yetkili temsilcileri tarafından, makinalara uygulanacak sağlık ve güvenlik kurallarını belirlemek için **bir risk değerlendirmesi yapılması**, makinalar daha sonra bu risk değerlendirmesi sonuçlarını göz önünde bulundurarak tasarımılanması ve imal edilmesi gerekiyordu.

Yukarıda belirtilen kaza ile ilgili düzeltici ve önleyici faaliyet olarak Henry Ford’un önerisi yerine getirilerek, imalatçı firmaya beton mikserlerinin kapağının ani kapanmasını önleyecek piston ilave ettirilmesi olmuştur.

29.12.2008 – Los Angeles'ta bulunan Kaliforniya Üniversitesi Organik Kimya Bölümünde yangın.

Kimyager **Sheri Sangji**, Kaliforniya Üniversitesi Organik Kimya Laboratuvarında, 29 Aralık 2008'de, tert-Butyllithium içeren bir reaksiyon üzerinde çalışırken, [Tert-Butyllithium veya kısaca t-BuLi piroforik olarak bilinir: havada kendiliğinden tutuşur.] 23 yaşındaydı ve lisans derecesini o yılın bahar aylarında kazanmıştı⁽²⁾.

Resim 3, 4 – Kaza sırasında Sangji'nin çalıştığı düzenek ve tuttuğu şişe⁽²⁾

Sheri Sangji UCLA Moleküler Bilimler Binası'nda tert-Butyllithium içeren [iştah bastırıcı olarak vaat eden bir kimyasal üretmeye çalışıyordu] bir reaksiyon üzerinde çalışırken; cam saklama şişesinden, 60 ml'lik bir plastik şiringa ile, yaklaşık 53 ml yüksek oranda (piroforik) bir sıvı reaktif olan **tert-Butyllithium**'u (n-pantan içerisinde %15'lik çözelti) çekilmek isterken, şiringanın pompasının şiringanın haznesinden çıkması sonucu reaktifin salınmasına neden olmuştur. Reaktif, deney sırasında **üzerinde laboratuvar önlüğü olmayan ve bir (çok kolay tutuşan) kazak giyen Sangji'nin** üzerine ve ellerine dökülmüş ve hemen anında tutuşmuştu^(3,4).

– Piroforik maddeler, karışımlar ve çözeltiler (sıvı veya katı) dahil olmak üzere, küçük miktarlarda olsa bile hava ile temas ettiğinde beş dakika içinde tutuşan maddelerdir.

Resim 5,6 – Sheri Sangji'nin kaza sırasındaki çalışma şekli⁽⁵⁾

- Aynı laboratuvarında doktora sonrası (*postdoctoral fellows*) çalışma yapan iki kişiden biri **Sangji'nin çığılığını** duydu.
- Baktığında **Sangji'nin yanmakta olduğunu gördü. Laboratuvar önlüğünü Sangji'nin etrafına sarmayı denedi ama bu da ateş aldı (tutuştü). Oysaki Sangji'yi bir kaç metre ötede acil duş vardı ve acil duşa sokmayı düşünmemişti (akıl edememişti).**
- Diğer postdoc acil servisi (911'i) aradı ve iki ay önce Sangji'yi araştırma görevlisi olarak kiralayan kimya profesörü Patrick Harran'nın bir kat yukarıda bulunan ofisine koştu.
- Prof.Harran geldiğinde, Sangji'nin yerde oturduğunu, kollarının açıldığını/uzandığını, ve titrediğini görmüştü. **Sentetik kazığı yanmıştı** ve karnında büyük kabarcıklar oluşmaya başlamıştı. Cilt ellerinden ayrılıyordu.
- Vücudunun yaklaşık% 43'ünde ikinci ve üçüncü derecede yanıklar oluşan Sangji on sekiz gün sonra 16 Ocak 2009'da, bu yaralanmaların sonucu öldü^(5,6).

Resmi ve adli kurumların yaptığı kaza inceleme ve soruşturmasında; kimyager Sheri Sangji'nin olay sırasında önlük giymediği, piroforik reaktifin transferi için kabul edilebilir prosedürleri takip etmediği ve reaktifin transferini yapmak için gerekli eğitimi almadığı, laboratuvar çalışmasına yönlendirilmeden önce kimyasallarla güvenli çalışma konularında eğitim verilmediğini vb. tespit edilmiştir⁽⁵⁾.

Üniversite (college) dışındaki ilk yılında, Sheri Sangji iş(yerin)de ölümcül şekilde yandı. Ölümü akademisyenlere laboratuvar personelini korumayı öğretecek mi?

Başkalarının yanılmalarından ders alan iyi yapar. – Latin Atasözü

13.04.2011 – Yale öğrencisi kimya laboratuvarında öldü.

Resim 7 – Saçlarını torna tezgahına kaptıran Michele Dufault (önde)

Amerika Birleşik Devletleri'nin Connecticut eyaletinin New Haven kentinde bulunan özel bir üniversite olan Yale Üniversitesi'nin Michele Dufault adlı bir kız öğrencisi, **kimya laboratuvarında bir proje ile ilgili** "ahşap işleme torna tezgahında (ahşap ürünleri kalıplamak için hızla dönen parçalara sahip büyük bir ekipman parçası) çalışırken saçlarını makinenin çok hızlı dönen bir aksamına yakalattı." Doktor, ölümünün "boyun sıkışmasından kaynaklanan asfiksiden" kaynaklanan bir kaza olduğunu söyledi^(7,8,9).

Başkalarının kusurlarını tartarken, parmağıyla terazinin kefesine bastırmayan insan pek enderdir.
-Baron Langenfaul

15.04.2013 – Deney tüpü yüksek lisans öğrencisini yaktı.

Uludağ Üniversitesi (UÜ) Ziraat Fakültesi'nde, yüksek lisans öğrencisi Gıda Mühendisi Hande Özyürek laboratuvarında bölüm başkanı Prof. Dr. Ö.U. Çopur'un tahlil yapması için verdiği yağ numunesinin analizini yaptığı sırada, elindeki tüpün düşüp parlaması sonucu alevler arasında kalarak ağır yaralandı.

Hande Özyürek basına yansıyan ifadesinde;
"Analizin normal şartlarda iki kişi ile gerçekleştirilmesi gerekirdi. Ben bu tahlilleri tek başıma yapmak istedim. Çözülmesi için ısıttığım yağ bir anda alev alınca laboratuvarında yangın çıktı. Alevleri söndürürken gözüm çok tehlikeli olan n-Hekzan kimyasalına ($\text{CH}_3(\text{CH}_2)_4\text{CH}_3$) takıldı. Tüp içerisindeki bu gazı (kimyasalı) alıp uzaklaşmak istedim. Fakat elim yandığı için tüp içerisindeki gaz yere düştü ve parladı. Alevler bacaklarımdan itibaren beni sardı. Çok korktum. **Koşarak laboratuvar-dan uzaklaştım.** Sonra üzerimdeki alevleri Araştırma Görevlisi Günsu Barışık iki yangın tüpü ile söndürdü. **Alevlere müdahale etmeyip hemen kaçaydım yanmayacaktım**" dediği belirtilmektedir^(10,11,12).

20.12.2013 – Derste kafasına oksijen tüpü düşen Ayşegül komada.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Kimya Bölümü'nde yüksek lisans öğrencisi 25 yaşındaki Ayşegül Elmakuşu'nun üzerine sınıfta deney yaparken [iddiaya göre; kan şekerinin düşmesi sonucu bayılarak yere yığıldığı bir sırada], arkasındaki bir dolaba yaslanmasıyla; dolabın üstünde olan 28 litrelik yaklaşık 1.58 cm boyundaki oksijen tüpü devrilerek kafasına düştü. Düşen tüp kafatası kemiklerini kırarak Ayşegül Elmakuşu'nun ağır yaralanmasına neden oldu^(13,14).

04.03.2015 – Yalova'da deney yapılan laboratuvarında patlama: 1 öğretmen yaralandı.

Yalova'da Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin laboratuvarında bir lise öğretmeni kimya dersi sırasında deney yaparken meydana gelen patlama sonucu yaralandı

Resim 8,9 – Laboratuvarında sodyumun yaktığı yerler.

Patlamanın, kimya öğretmeni Mustafa Keskiner'in öğrencilere bilgi verirken **sodyumun suyla temas etmesi sonucu meydana geldiği belirtildi.** Patlama nedeniyle öğretmen Mustafa Keskiner'in **elinde ve yüzünde yanıklar oluştu**^(15,16).

15.05.2018 – Gümüşhane Üniversitesi'ndeki merkez laboratuvarında meydana gelen patlamada 3 kişi yaralandı.

Resim 10 – Gümüşhane üniversitesinin laboratuvarı, patlama sonrası.

Patlama; ana kampüs içindeki Sağlık Bilimleri Fakültesi laboratuvarında kimyasal maddelerin ayıklanması sırasında meydana geldi.

Patlamada, laboratuvarında görevli teknisyenler Levent Coşkun (33) ve Ramazan Kıрма (31) ile öğretim görevlisi Yakup Özdemir (34) yaralandı (17,18,19).

14.11.2018 – Üniversite laboratuvarında oksijen tüpü patladı: 3 yaralı.

Resim 11 – Oksijen tüpünün patlaması

Biruni Üniversitesi ana yerleşkesinde; laboratuvarında öğrencilerin deney yaptığı sırada oksijen tüpü patladı. Patlamada 3 kişi yaralandı. Yaralıların elleri ve yüzünde yanıklar olduğu öğrenildi (20,21,22).

Ne yazık ki ülkemizde işyeri ve üniversite laboratuvarlarındaki yangın, patlama gibi ciddi kazaların araştırma ve/veya soruşturma raporları yayınlanmadığı için gerçek nedenlerini öğrenip bunlardan gerekli dersleri çıkartamıyoruz.

18.08.2019 – Sakarya'da okulu su bastı! Zehirli gaz paniği...

Resim 12- İçinde karpit bulunan atölyeyi sel sularının basması.

Sakarya'nın Karasu ilçesinde Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinin bodrum katını yağış sonrasında su bastı. Okulun bodrum katındaki metal bölümü öğrencilerinin kullandığı atölyede bulunan 'Karpit' adlı kimyasal maddenin [kalsiyum karbür CaC_2] su ile teması sonucunda zehirli gaz açığa çıktı^(23,24).

Kutu 1

Lityum, Sodyum, Potasyum, Kalsiyum, Rubidyum, Sezyum vb.leri suya duyarlı maddelerdir. ASETİLEN GAZI Karpitin su ile teması sonucunda elde edilen bir gazdır. ... $CaC_2 + 2 H_2O = C_2H_2 + Ca(OH)_2 + ısı$ (Kalsiyum karbür + Su = Asetilen gazı + Sönmüş kireç kcal ısı). Bu yanma sonunda cüruf ve ısı açığa çıkar.

Yasa Ne Diyor? Ne Yapmalı?

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa göre; üretim ya da imalat yapan işyerlerinin, devlet veya vakıf üniversitelerinin ve hatta orta öğretim kurumlarının **laboratuvarlarının yöneticileri** (işveren veya işveren vekilleri); iş sağlığı ve güvenliği yönünden, çalışma ortamında (laboratuvarlarda ve işliklerde), çalışanların maruz kaldığı (kalabileceği) riskleri belirleme (değerlendirilme), karşılaşılabilecek ciddi ve yakın tehlike, sağlık ve güvenlik riskleri, koruyucu ve önleyici tedbirler konularında onlara bilgilendirilme yapmakla yükümlüdür.

Bu bağlamda **çalışanlar ise**; kendilerinin ve hareketlerinden veya yaptıkları işten etkilenen diğer çalışanların sağlık ve güvenliklerini tehlikeye düşürmemek, İşyerindeki (laboratuvar ve işliklerdeki) makine, cihaz, araç, gereç, tehlikeli madde, taşıma ekipmanı ve diğer araçları kurallara uygun şekilde kullanmakla yükümlüdür.

Laboratuvarlarda yapılacak **genel** risk değerlendirmesinde “**fine kinney metodu**” kullanılabilir. Bu veya uluslararası kabul görmüş benzer bir yöntemle **ilave olarak**, özellikle araştırma laboratuvarında yapılan –yukarıda özetlenen kaza örneklerine benzer - yeni deneme veya deney öncesi yapılacak olan o işe özgü “**olursa ne olur (what if)**” ya da “**iş güvenliği analizi (İGA/JSA)**” gibi metodlar kullanılarak risk değerlendirilmesi de –ayrıca- yapılmalıdır.

Olursa Ne Olur? (What If?) metodu

- Bu metod işlemlerin herhangi bir aşamasında uygulanabilir ve daha az tecrübeli risk analistleri tarafından yürütülebilir.
- Genel soru olan “**Olursa Ne Olur?**” ile başlar ve sorulara verilen cevaplara dayanır.
- Aksaklıkların muhtemel sonuçları belirlenir ve sorumlu kişiler tarafından her bir durum için tavsiyeler tanımlanır.

İş Güvenliği Analizi JSA (Job Safety Analysis)

Bir iş güvenliği analizi (JSA) kabul edilen güvenlik ve sağlık ilkeleri ve uygulamalarını belirli bir görev veya iş operasyonuna entegre etmeye yardımcı olan bir prosedürdür. Bir İGA/JSA'da, yapılacak olan işin her temel adımı (basamağı), bu adımlardaki potansiyel tehlikeleri tanımlamak ve işi yapmanın en güvenli yolunu önermektir.

Bir İGA/JSA yürütmedeki dört temel aşama:

- Analiz edilecek işi seçme
- İş adımlarını belirleme
- Potansiyel tehlikelerin belirlenmesi
- Bu tehlikelerin üstesinden gelmek için önleyici tedbirlerin belirlenmesi ⁽²⁵⁾.

İşverenlerin, laboratuvarlarda yapılacak çalışmaların ve ilgili yönetmelik ve standardının tüm yönlerini ele alan yazılı bir **Kimyasal Hijyen Planı** (KHP/CHP) geliştirmesi ve yürütmesi gerekmektedir. Bir KHP/CHP, “çalışanları belirli bir işyerinde kullanılan tehlikeli kimyasallarla ilişkili sağlık tehlikelerinden korumaya yarayan politikaları, prosedürleri ve sorumlulukları belirten” yazılı bir programdır⁽²⁶⁾.

Ağlarsa anam ağlar, başkası yalan ağlar - Atasözü

Laboratuvar Çalışanları Ne Yapmalı?

Kendini Korumalı!

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili belirlenmiş tüm talimatlara uymalı.

Tüm güvenlik cihazlarını ve risk değerlendirmesinde belirlenen kişisel koruyucu donanımı (KKD) uygun şekilde kullanmalı/giymeli.

Kendilerinin veya başka bir kişinin sağlığını ve güvenliğini riske atmamalı.

Gerektiğinde veya şüphe duyduğunda yeni bir şey (çalışma) yapmadan önce gerekli bilgi veya tavsiyeler alınmalı.

Hava, su, açık alev, statik elektrik vb. temas ettiğinde yanan kimyasallarla çalışılan yerlerde **alev almaz** (aleve dayanıklı) **laboratuvar önlükleri giyilmeli**.

Koruyucu kıyafet ve ayakkabı giyilmeli, sandalet veya açık ayakkabı giyilmemeli.

Laboratuvar ortamına göre, özellikle kimyasallarla ilgili laboratuvarlarda; asla kozmetik uygulanmamalı, yüze, ağza ve göze asla dokunulmamalı.

Yaralanmayı önlemek için uzun saçlar geriye bağlanmalı, bol kıyafetler, fularlar vb. kullanılmamalı.

Laboratuvarlarda yiyecek ve içecek (su şişesinden içmek dahil) tüketilmemeli, sigara içilmemeli. Herhangi bir şey yemeden, içmeden önce eller iyice yıkanmalı.

Acil durum ve tahliye prosedürleri öğrenilmeli (bilinmeli); acil durumlarda ve tahliye uygulamaları (tatbikatları) sırasında, laboratuvarında hızlı ve dikkatli bir şekilde hareket edilmeli, koşulmamalı.

Yaralanma, hastalık ve olayla ilgili tüm kazaları ve ramak kala olayları –yönetime- rapor edilmeli ve kaydedilmeli.

Yapacağı iş için doğru olan kişisel koruyucu donanımları kullanmalı. Kullanacağı malzeme ve / veya maddeye göre (o kimyasalın güvenlik bilgi formunda belirtilen) kimyasal koruyucu eldiveni seçmeyi unutmamalı.

Alet, cihaz, telefon kullanmadan ve laboratuvarдан çıkmadan önce eldivenlerini çıkarmalı.

Laboratuvarlarda Potansiyel Tutuşturma Kaynakları

Bunsen brülörleri ve hamlaçları, elektrikli ekipman, yağ banyoları, fırınlar, yanıcı solventler, hava ve su reaktif kimyasallar ve statik elektriktir.

Güvenli (Tedbirli) Uygulamalar

Açık alev kullanımı en aza indirilmeli.

Isıtma mantoları gibi elektrikli ısıtma kaynakları kullanılmalı.

Açık alev kullanılıyorsa, yanıcı maddeler derhal bölgeden çıkartılmalı.

Yangını Önlemek

Yanıcı sıvı kapları daima kapalı tutulmalı.

Aktif olarak kullanımda olmayan yanıcı maddeler; yanıcılar için yapılmış bir saklama dolabında depolanmalı.

Laboratuvardaki yanıcıların miktarı en aza indirilmeli.

Yanıcı sıvı transferi için uygun topraklama ve kısa devre bağlantıları kullanılmalı.

Su ve hava ile reaktif kimyasalları inert bir atmosferde eldivenli hacimde (a glove box) kullanılmalı.

Yanıcı maddeler laboratuvarda depolanması en aza indirilmeli (kağıt, karton kutular, vb.)

Yağmurlama başlıklarının 46 cm (18") altına veya tavanın boşluklarında 61 cm (24") aşağıya hiçbir şey saklanmamalı/konulmamalı.

Yangın Hasarını En Aza İndirin

Acil durum ekipmanları -her zaman - erişilebilir (ulaşılabilir) tutulmalı.

Yangın alarm butonlarının, yangın söndürücülerin, güvenlik duşlarının, elektrik panellerinin, tahliye yollarının ve toplanma noktalarının yerleri bilinmeli ve yangın yapıları kapalı tutulmalı

Yangın Söndürücüler:

Söndürmek üzere tasarlandıkları yangın türlerini belirtmek için açıkça etiketlenmiştir.

Aylık görsel denetimi ve yıllık bakım ve onarımı yapılmalı.

Laboratuvardaki herhangi bir noktanın 15 m içinde ve laboratuvar çıkışında ABC sınıfı taşınabilir söndürücüler bulundurulmalı.

Kimyasalların Depolamasında "Yapılmaması Gerekenler"!

Göz seviyesinin üzerinde, herhangi bir kimyasal

madde depolamaktan kaçınılmalı

Uyumsuz kimyasalları birlikte depolamamalı.

Kimyasalları ısı veya güneş kaynaklarının yakınında saklanmamalı.

Kimyasallar davlumbazların içinde veya asitleri metal raflarda saklanmamalı.

Herhangi bir şeyi, özellikle cam şişeleri yerde (zeminde) saklamaktan kaçınılmalı.

Cam Eşya

Tüplerin cam malzemeye yerleştirilmesi için doğru teknikler kullanılmalı.

Cam eşya, iş için tasarlanmadığı ve uygun şekilde korunmadığı sürece asla basınç altında veya vakum altında kullanılmamalı.

Çatlamış veya kırılmış cam kaplar elden çıkarılmalı.

Kırık camlar her zaman cam çöp kutusuna veya keskin atık çöp kutusuna atılmalı. Genel çöp kutusuna atılmamalı.

Dökülmeler

Dökülenler hemen – o kimyasalın güvenlik bilgi formunda belirtildiği şekilde- temizlenmeli ve kimyasal atık toplama kaplarına konulmalı.

Gaz Tüpleri

Basıncı gaz tüplerinin güvenli depolanması ve kullanılması ile ilgili eğitimi olmayan çalışanlar bu tüpleri asla kullanmamalı. Laboratuvardaki sayıyı en aza indirilmeli. Mümkün olduğunda dışarıda saklanmalı. Silindirler ağırdır, kullanım sırasında düşmesi size ciddi zarar/hasar verebilir, sağlık tehlikesi oluşturur. Kullanım sırasında devrilmemeleri ve düşmemeleri için zincirlemlerinden emin olunmalı. Sadece bir silindir taşıma arabası ile taşınmalı (hareket ettirilmeli). İlgili gazı uygun regülatörler ve (alev geri tepme valfi gibi) kontrol ekipmanları kullanılmalı. Silindir sızıntı yapıyorsa sonuçları göz önünde bulundurulmalı.

Kriyojenik

Sıvı gazlar aşırı derecede soğuktur ve yanıklara neden olabilir. Sıvı gazlar buharlaşır ve çoğu boğulmaya neden olabilir. Kriyojenleri asansörde taşınması gerekiyorsa, takip edilmesi gereken özel prosedürler vardır - amirinizle veya teknik personelin kıdemli/deneyimli bir üyesiyle konuşulmalı. Bunları kullanmak için ilgili çalışanlar özel eğitim almalı.

Kriyojenik sıcaklık" (Amerika Kriyojenik Topluluğu) tarafından -140°C ve altı sıcaklıklar olarak tanımlanmıştır.

Elektrikli Ekipman

Kullanmadan önce her zaman elektrikli ekipman gözle kontrol edilmeli, belirgin aşınma veya kusurlar aranmalı. Tüm taşınabilir elektrikli cihazların güncel bir test/kontrol" etiketi bulunmalı ASLA arızalı ekipman kullanılmamalı.

Radyasyon

TAEK tarafından çok yoğun bir şekilde kontrol edilmektedir. Radyoaktif malzemelerin kullanımı, depolanması ve imhasıyla ilgili özel yönetmelikler ve tüzükler vardır.

Kullanım kontrollü alanlarla sınırlıdır. Sadece yetkili kişilerin radyasyon kullanmasına izin verilir.

Laboratuvar Ekipmanları

Laboratuvarda çalışacaklar, eğer eğitilmediyse ve çalışma yetkisi yoksa, hiçbir laboratuvar ekipmanını kullanmamalı.

Kendinizi yaralamanın yanı sıra çok pahalı hasarlara neden olabilirsiniz

İlk Yardım

Tüm laboratuvar çalışanları basit ilk yardım eğitimi almalıdır. Tüm kimyasal sıçraması için, 10 dakika boyunca bol su ile yıkayın. Cam gibi yabancı cisimlerin vücuda saplanmasından kaçınarak direk basınçla kanamayı kontrol edin.

Güvenlik Duşları ve Göz Duşları

Aşındırıcı veya gözleri veya cildi tahriş eden kimyasalları kullanan veya depolayan tüm laboratuvar alanlarında bulunmalı, her zaman kolay görülebilecek ve kullanılabilir yer ve durumda olmalı, düzenli olarak (en geç 15 günde bir) kontrol ve test edilmeli. Laboratuvar çalışanlarına hangi durumda, nasıl, ne kadar süre kullanılacağı uygulamalı olarak gösterilmeli.

Sağlığını Korumak

Laboratuvar çalışanları arasında, kullanılan materyallere alerjisi olan(lar) varsa veya laboratuvarda çalışanları etkileyebilecek tıbbi bir durumdan muzdarip olanlar varsa (örn. diyabet veya epilepsi), amirin/yöneticinin onları bildiğinden emin olunmalı. Tetanoz aşısı gibi laboratuvarda çalışanların olması gereken aşılar sağlık birimince (işyeri hekimince) belirlenmeli ve her bir çalışana uygulanarak takibi yapılmalıdır⁽²⁶⁾.

Sonuç ve Öneri

İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği'ne göre; kamu [NACE Kodu:85.42.01] ya da özel öğretim kurumları [NACE Kodu: 85.42.03] tarafından verilen **teknik ve mesleki ortaöğretim (ortaokul/lise) faaliyeti Tehlikeli İşler** sınıfına girmektedir.

Kamu [NACE Kodu:85.42.01] ya da özel öğretim kurumları [NACE Kodu:85.42.03] tarafından verilen **yükseköğretim faaliyeti Az Tehlikeli İşler** sınıfına girmektedir.

Bu kurumlardaki **laboratuvar faaliyetleri** ayrı bir tehlike sınıfına sokulmamıştır. Laboratuvara yapılan risk değerlendirme ya da **yaşanan kazaların sonuçlarına** bakıldığından buralarda yapılan çalışmaları da "tıbbi laboratuvarların hizmetleri [NACE Kodu: 86.90.10]" ve "adli tıp laboratuvarlarının faaliyetleri"nde [NACE Kodu: 86.90.16]" olduğu gibi Çok Tehlikeli İşler sınıfına dahil edilmesi gerekir.

Tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işlerde (Örneğin; **teknik ve mesleki ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları'nın laboratuvar** ve işliklerinde) çalışacaklar, öğrenim görecekler, araştırma yapacaklar; yapacakları işe uygun olduklarını belirten **sağlık raporu** ve (**mesleki ve akademik ünvanı** ne olursa olsun) iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitimleri alması, bu eğitimlerin en geç 2 yılda bir yenilenmesi, yangın eğitimi ve acil durum tatbikatları ile alarm ve tahliye denemelerine katılması zorunlu olmalıdır. **Laboratuvarlarda yaşanan kazaların tamamı** –çoğunluğu çok basit önlemlerle- **önlenebilir**dir.

Kaynaklar

1. <https://www.knowatom.com/blog/7-common-lab-accidents-and-how-to-avoid-them>
2. <https://cen.acs.org/articles/87/i31/Learning-UCLA.html>
3. https://cen.acs.org/content/dam/cen/static/pdfs/Article_Assets/90/CalOSHA-report-UCLA.pdf
4. https://www.thestar.com/news/world/2014/03/30/a_young_lab_worker_a_professor_and_a_deadly_accident.html
5. <https://www.motherjones.com/politics/2012/07/ucla-sherisangji-patrick-harran/>
6. https://www.thestar.com/news/world/2014/03/30/a_young_lab_worker_a_professor_and_a_deadly_accident.html
7. https://gothamist.com/2011/04/14/yale_student_killed_in_lathe_accide.php
8. <https://www.nytimes.com/2011/04/14/nyregion/yale-student-dies-in-machine-shop-accident.html>
9. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-1376552/Yale-student-Michele-Dufault-dies-hair-caught-machine.html>
10. <https://www.timeturk.com/tr/2013/05/16/hande-laboratuvarda-nasil-yandigini-anlatti.htm>
11. <http://www.bursadabugun.com/haber/25-yasindaki-hande-alevler-arasinda-kaldi-204084.html>
12. <http://www.milliyet.com.tr/gundem/deney-tupu-yukseklisans-ogrencisini-yakti-1693942>
13. <https://www.sozcu18.com/aysegul-elmakusu-yogunbakimda-14122h.htm>
14. <http://www.gazetevatan.com/derste-kafasina-oksijen-tupu-dusen-aysegul-komada-593878-yasam/>
15. <http://www.milliyet.com.tr/kimya-dersinde-sodyumbomba-gibi-patladi-yalova-yerelhaber-652430/>
16. <https://www.haberler.com/yalova-da-deney-yapilan-laboratuvarda-patlama-1-7034456-haber/>
17. <https://www.superhaber.tv/universitede-patlama-kbnr-ekipleri-mudahale-etti-haber-111572>
18. <https://www.cnnturk.com/yurttan-haberler/gumushane/gumushanede-universite-laboratuvarinda-patlama-1-ogrenci-yarali>
19. <https://www.olay.com.tr/universite-laboratuvarinda-patlama-153108h.htm>
20. <https://www.internethaber.com/universitenin-laboratuvarinda-patlama-video-galerisi-1918956.htm>
21. <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/588700.aspx>
22. <https://www.cnnturk.com/turkiye/son-dakika-universitenin-laboratuvarinda-patlama>
23. <https://www.birgun.net/haber/sakarya-da-okulda-zehirli-gaz-panigi-265320>
24. <https://www.dha.com.tr/yurt/sakaryada-zehirli-gaz-panigi/haber-1703797>
25. <https://www.ccohs.ca/oshanswers/hsprograms/job-haz.html>
26. http://www.labnews.co.uk/article/2026978/managing_a_healthy_and_safe_laboratory

Yoksulluk ve Sosyal Yardım Politikası:

11. Kalkınma Planı'na Bir Bakış⁽¹⁾

Denizcan KUTLU (*)

GİRİŞ

Türkiye'de sosyal yardımlar, yoksullukla mücadeleyi temel alan asgari refah siyasetinin en önemli parçası olarak yerleşik bir hal almıştır. Bu yerleşikliği politika belgelerinden de izlemek mümkündür. Örneğin Kalkınma Planları, sosyal yardımlara dönük kamu politikasının evrimini incelemek için önemli belgelerdir. Özellikle 2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan başlayacak şekilde, sosyal yardımların daha yerleşik ve kurumsallaşan bir kamu politikası olduğu görülmektedir. Bu Plan döneminden itibaren yoksulluk, ana bir sorun ve gündem olarak saptanmış ve bunun nedenleri konusunda kimi değerler yapılmıştır. Yine, ağırlıklı olarak aynı plan döneminden itibaren, yoksullukla mücadelede başat politika, sosyal yardımlar ve hizmetler olarak daha güçlü bir biçimde benimsenmiştir. Bu yazı, sosyal yardımlar konusunda 11. Kalkınma Planı'nda ortaya koyulan amaç, politika ve tedbirleri genel hatlarıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

11. Kalkınma Planı (2019-2023), T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından temmuz (2019) ayında yayımlanmıştır. Plan'da yoksullukla mücadele, önceki planlarla ortaklaşan ve farklılaşan yönleriyle önemli bir başlık olarak varlığını korumuştur. 11. Plan'da "2.3. Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" üst başlığı altında, Türkiye'de sosyal politikanın temel amaçları ve bunun teknik temelleri izlenebilmektedir. Yoksullukla mücadele ve sosyal yardımlara dönük politikalar ise, "Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele" başlığı altında yer almaktadır. Bu arada, "2.3. Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" ve "2.3.2. İstihdam ve Çalışma Hayatı" başlıkları altında da sosyal yardımlara dönük politikaların varlığı göze çarpmaktadır.

11. Plan'ın sözü geçen başlıkları altındaki hedef, politika ve önlemler kuşbakışı değerlendirildiğinde, yoksullukla mücadelenin kamunun ilgi alanına; büyüme ve kalkınma, işgücü piyasası politikaları ve sosyal yardım ve hizmetler şeklinde üç alan temel alınarak yarıldığı görülmektedir. Bu değerlendirme yazısında, ekonomi ve işgücü piyasası politikalarına ayrıntılarıyla girmeyip, sosyal yardımlar alanına odaklanmaya çalışacağız; üç alanı birlikte değerlendirme yaklaşımının gerekliliğini unutmadan...

1. YOKSULLUKLA MÜCADELEDE POLİTİKA TRANSFERİ ETKİSİ

11. Plan, "yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişiminin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımının artırılması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi", "gelir dağılımının iyileştirilmesi" ve "yoksulluğun azaltılması" şeklinde üç temel amaçtan söz etmektedir.

Bu amaçlarda, Dünya Bankası öncülüğünde yaygınlaşan yoksulluk merkezli sosyal politika anlayışının izleri görülmektedir. Yoksulluğun azaltılması, bir politika ve söylem olarak, bu etkinin daha belirgin bir örneğini oluştururken, fırsatlara erişim de aynı şekilde Dünya Bankası raporlarında rastlanan bir terimdir. Örneğin Banka'nın 2000/2001 tarihli, yoksullukla mücadele temalı Dünya Kalkınma Raporu'nda (World Bank, 2001), yoksullara yönelik fırsatların artırılması piyasa merkezli bir büyüme stratejisi ile mümkün olabilecek bir hedef olarak ortaya koyulmuştur. Bu noktada, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve yoksulları güçlendirmek şeklinde iki araçtan oluşan bir kalkınma çerçevesi belirleyici olmuştur. Aynı raporda, yoksulluğu azaltma stratejisi çerçevesinde belirlenen üç başlıktan biri de "Fırsatları Artırma"dır. Fırsatlar, yoksullar için iş, kredi, yol, elektrik, okul, su ve sağlık hizmetleri yanında ürünlerini satabilecekleri bir pazarın da sağlanması olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bir yandan işgücü piyasasına giriş diğer yandan altyapı ve temel hizmetler ve pazarın oluşması şeklinde belirlenebilecek bir ekonomik ortam içerisinde yoksulluğun azaltılması hedeflenmektedir. Ancak Dünya Bankası'na göre, bu ekonomik ortam içerisinde, yoksulluğu azaltacak fırsatların artırılması için gereken önkoşul ekonomik büyümenin sağlanmasıdır.

2. BÜYÜME VE KALKINMA POLİTİKALARININ ÖNCELİĞİ

11. Plan'da da görülebileceği üzere, Türkiye'de de yoksulluk sorununun çözümü, ekonomik büyümenin bir çıktısı olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede, özelleştirme, yabancı sermaye teşvikleri, mali serbestleşme ve ihracata dönük sanayileşme politikalarının yoksulluğu azaltacağı savı ile hareket edilmiştir. Bu sav, kamu politikası düzeyinde karşılık bulmuştur. Yoksullukla mücadelede doğrudan müdahale araçlarından söz edilse de, bu konu, temel olarak, söz konusu büyüme ve kalkınma stratejilerinin bir türevi olarak ele alınmıştır. Örneğin, Orta Vadeli Programlar² incelendiğinde de, istihdamın artırılması, gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele gibi politika hedeflerinin önkoşulunun belirli bir makro-eko-

* Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Fotoğraflar: Denizcan KUTLU

nomik programa uyulması olduğu görülmektedir. 11. Plan'da da mevcut rekabetçi büyüme stratejisi ve makro ekonomik programa uyum ve programın uygulanması yoksullukla mücadele hedeflerinin yaşama geçmesinde bir önkabul niteliği taşımaktadır.

3. İŞGÜCÜ PİYASASI POLİTİKALARININ GERÇEKLEŞTİRİLMESİ

11. Plan, büyüme ve kalkınma çizgisi içerisinde yeni istihdam alanları yaratma ve böylelikle yoksulların gelirlerini artırma beklentisini yansıtmaktadır. Bu bağlantıyı sağlamak üzere, işgücüne beceri ve nitelik kazandırma, mesleki eğitim, esnek çalışma ve arz ve talebi buluşturmayı hedefleyen aktif işgücü piyasası politikaları öne çıkmaktadır. Bu strateji, özellikle sosyal yardım alan ve çalışmadığı varsayılan- yoksulları işgücü piyasasına katıp çalıştırarak, yoksulluğu sona erdirmeyi hedeflemektedir.

4. 11. Plan'da yoksulluk ve sosyal yardımlar

11. Plan'da yoksulluk ve sosyal yardımları, hakim sosyal politika yönelimi, sosyal yardım-istihdam bağlantıları, yoksulun kavranışı ve sosyal yardımlar ve diğer hizmetler bütünleşmesini içeren dört ana başlık altında değerlendirmeye çalışacağız.

4.1. Sosyal politikanın omurgası: Yoksulluğu azaltma

Yoksulluğun azaltılması, öncelikleri izleyecek şekilde 11 Plan'da da hakim sosyal politika yönelimi olarak ön plana çıkmaktadır. İşgücü piyasasının gelişimi, kalkınma, refahın artırılması ve yaygınlaşması ile gelir dağılımının iyileştirilmesi gibi -özellikle 8. Plan'dan itibaren çokça söz edilen- hedefler, yoksulluğun azaltılması olarak belirlenmiş bulunan sosyal politika yönelimini besle-

mektedir. Dahası yoksulluğun azaltılması, bu hedefler etrafında tanımlanıyor gözükmemektedir.

“540. İşgücü piyasasının gelişiminin yanında, kalkınmanın oluşturduğu refahın tüm toplum kesimlerince hissedilmesi ve yoksulluğun azaltılması önem taşımaktadır. Gelir dağılımının iyileştirilmesi, dezavantajlı kesimlerin gözetilmesi, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması bu alanda temel politika öncelikleri olacaktır.”

Bununla birlikte bu hedef çeşitliliği, baskın bir politika tercihi haline gelmiş olan sosyal yardım ve hizmetlerin statüsünü sarsacak bir ölçüde değildir. Özellikle sosyal yardımları tali değil, asli sosyal politika önlemlerinden biri kılan ve yoksulluğun azaltılmasını bu alana terk eden hakim sosyal politika yönelimi, hedef çeşitliliğini işlevsizleştiren bir etkiye de sahiptir.

4.2. Sosyal yardım-istihdam bağlantısı ya da cezalandırarak çalıştırma

11. Plan'da sosyal yardım ve sosyal yardım alanlar ile istihdam ilişkisi önceki planlara göre daha güçlü ve sert bir içerikle vurgulanmaktadır. 11. Plan'a da yansıyan bu anlayışın temellerinde çalışma yaşamına katılımın yoksulluğu sona erdireceği şeklinde güçlü bir kanının varlığından söz edilebilir.

“625.1. Sosyal yardım yararlanıcılarından çalışabilir durumda olanların istihdama yönlendirilmesi sağlanacaktır.”

Aktif işgücü piyasası politikalarını temel alan bu vurguların, yoksulları ve sosyal yardım alanları çalışma yaşamındaki varlıkları ve emek güçlerinin niteliği bakımından dikkate aldığı anlaşılmaktadır.

“3. Aktif işgücü programları yaygınlaştırılacak ve programların etkinliği artırılacaktır.

573.1. Gençlerin, kadınların ve sosyal yardım alanların işgücü piyasasına katılımını sağlamaya yönelik hedef grup, sektör, bölge odaklı aktif işgücü programlarının uygulanması ve kursiyerler ile katılımcıların programlar sonrasında istihdam edilmelerini kolaylaştırmaya yönelik beceriler kazanmaları sağlanacaktır.

573.3. Sosyal yardım yararlanıcılarının yardım almadan yaşayabilecekleri duruma gelmeleri için meslek edindirme çalışmaları yürütülecektir.”

Plan’da sosyal yardım alan yoksulların çalışma yaşamına katılmasına ve istihdama yönlendirilmesine dönük vurgular göze çarparken, çalışma, gelir ve sosyal güvence yoklamasına dayalı - katı- ihtiyaç tespiti yöntemlerinin devam edeceği kaydedilmektedir. Ancak tam da bu konuyla ilgili olarak, sosyal yardımın ve sosyal yardım alma sürecinin kendisinin fiilen bu işlevle yüklü bir niteliğe sahip olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır.³

“625. Sosyal yardım istihdam bağlantısı güçlendirilerek yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması ve üretken duruma geçirilmesine yönelik programlara işlerlik kazandırılacak, çalışabilir durumdaki kişilere yönelik yardımlar belirli şartlarla verilmeye devam edilecektir.”

11. Plan’da bahsi geçen bir diğer konu, sosyal yardım alanların istihdama yönlendirilmesinde, cezalandırıcı sosyal yardım kesintisi uygulamasıdır. İstihdama yönlendirilen sosyal yardım alanların, önerilen işi “geçerli bir sebep olmaksızın” üç kez kabul etmemeleri durumunda aldıkları yardımların 1 yıl süre ile kesileceği belirtilmektedir.

“625.2. İstihdama yönlendirilen sosyal yardım yararlanıcılarından geçerli bir sebep olmaksızın İŞKUR tarafından teklif edilen işi üçüncü kez kabul etmeyenlerin sosyal yardımları bir yıl süreyle kademeli olarak azaltılacaktır.”

4.3. Plan’ın yoksulu kavrayışı ya da yoksul kim?

Buraya kadar aktarılan ve betimlenen yönelimlere dayanarak, 11. Plan’ın sosyal yardım alanları ve yoksulları, esas olarak işsiz yoksulluğu/yoksullar olarak kavradığı söylenebilir. Plan, sosyal yardım alan çalışan yoksulları ve sosyal yardım alan çalışan yoksulluğu sorununu gündem dışı bırakmıştır. Yoksullar, kamunun ilgi alanına işsiz kimlikleriyle girebilmiş, çalışma yaşamındaki kişi ve hanhalklarının yoksulluğu önemli ölçüde göz ardı edilmiştir. Bu temel anlayış ışığında belirlenen kamu politikası, sosyal yardım alan işsiz yoksulların çalışma yaşamına katılmaları halinde, “yoksulluktan kalıcı bir şekilde” kurtulacakları beklentisine dayanmaktadır. Bu anlayış, kişi ve hanhalklarının yoksullaşmasını neden olup, onları sosyal yardım ile başbaşa bırakan çalışma yaşamı ortamını gözden

uzak tutmaktadır.

4.4. Sosyal yardımlar, sosyal hizmetler ve kamu hizmetleri bütünleşmesi

Daha önce Orta Vadeli Program (2019-2021)⁴ (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2018: 27) ve Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı (2019-2021) (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 95) kapsamında da gündeme gelen ve sosyal yardım yararlanıcılarının diğer kamu hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılmasını ve sağlanmasını hedefleyen “Sosyal Yardım Artı (+)”, 11. Plan’da da tekrarlanmaktadır. Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı’nda, “Sosyal Yardım Artı (+) dönemi ile Aile Sosyal Destek Programının (ASDEP)⁵ kapsamı geliştirilmesi ve sosyal yardım faydalanıcılarının diğer kamu hizmetlerine (sosyal hizmet, istihdam, eğitim, sağlık vb.) erişim olanaklarının artırılması” tedbirinden⁶ söz edilmiştir.

DEĞERLENDİRME

11. Plan’a dönük kimi betimleme ve gözlemlerin ardından, Plan’ın yoksullukla mücadele ve sosyal yardım anlayışını birbiriyle bağlantılı maddeler halinde değerlendirmeye çalışacağız.

1) 11. Plan’da yoksullukla mücadele; piyasa merkezli bir büyüme ve kalkınma stratejisinin, aktif işgücü piyasası politikalarının ve ihtiyaç tespitine dayalı sosyal yardım programlarının bir parçası olarak ele alınmaktadır. Ancak mevcut ekonomik programın yoksulluğu artırıcı etkisinden, yeterli ve güvenceli istihdam yaratılmamasından ve istihdamsız büyümeden söz edilmemektedir.

Türkiye’de işsiz yoksullara yönelik mesleki eğitimler; istihdamın korunmasının, işgücünün nitelik düzeyinin artırılması ve işgücü piyasasının gereklerine uyum sağlanmasından geçtiği yaklaşımı üzerine kuruludur. Bu anlayış işgücünün niteliğine odaklanırken, işlerin niteliği önemli oranda tartışma dışı bırakılmıştır. İşsiz ve çalışan yoksulluğunun temellerine yerleşen bu yapı, yoksulluk yaratan bir çalışma yaşamını beraberinde getirmektedir. Çalışma yaşamının yoksulluk üreten özelliklerini değerlendirme dışı bırakan bu anlayışın, yoksulluğun işçileştirme aracılığıyla kalıcı olarak sona erdirilmesini sağlaması mümkün değildir.

2) 11. Plan, sosyal yardımlara dayalı neo-liberal sosyal politika yönelimini ve işsiz ve çalışan yoksulluğunu ücret dışı geçim araçları ile yönetme politikasını pekiştirmiştir. Böylelikle, merkezinde ücretli istihdam, toplu haklar (örgütlenme, toplu pazarlık ve grev) ve sosyal güvenlik haklarının olduğu sosyal politika yöneliminden daha da uzaklaşmıştır.

3) 11. Plan’ın yoksul(luk) kavrayışı ile politika çerçevesi uyumludur. Yoksulluğun temelinde çalışma yaşamının özelliklerinin varlığını dikkate almayan bu anlayışa göre yoksulluk, işsiz yoksulluğu olarak kavranmakta, işsiz yoksul olup da çalışma yaşamına katılanların yoksulluğunun sona ereceği, dolayısıyla artık sosyal yardım almayacakları beklentisi güçlü bir biçimde varlık

kazanmaktadır. Ancak, yoksulluğun sadece işsiz yoksulluğu ile sınırlı bir biçimde değerlendirmesi mümkün değildir. Aksine, işsiz yoksulların önemli bir bölümü de -doğal olarak- çalışan, en azından çalışma yaşamı kökü belirgin bir yoksulluğun pençesinde. Bu haliyle Plan, ağırlıklı olarak ücret ilişkisinden doğan bir soruna ücret dışı yöntemlerle müdahale edilmesini saptamaktadır. Çalışma yaşamına katılım, yoksulluğu değil işsizliği -çoğu durumda da bir süreliğine- sona erdirebilmektedir. Bunun bir sonucu olarak sosyal yardım ihtiyacı varlığını koruyabilmektedir. Sosyal yardım alanların çalışmaya dayalı olarak yoksul ya da yoksullaşmış olabileceğine üzerinde durulmamıştır. Çalışan yoksulların da sosyal yardım alması gerçeği bir yana, işsiz yoksulluğuna karşı öne çıkan kamu politikası, ücret dışı bir gelir türü ve geçim aracı olarak sosyal yardım ya da güvencesiz işlerde çalıştırmadır. Yoksulların çalışacağı işler ise gündem dışıdır. Ayrıca, aktif işgücü piyasası politikaları ile uyumlu bir biçimde, yoksulların güvenceli işlerde çalışmasından değil, "istihdam edilebilirliği"nden söz edilmektedir. Düşük ücretli çalışmayı katlanılabilir kılıp, yeniden üreten ve böylelikle yeni yoksul(luk)lar yaratarak, sosyal yardım mecburiyetini besleyen bu politika, Plan'da iddia edildiği gibi yoksulluk konusuna kalıcı bir çözüm getirmesi olanaklı değildir.

4) Son olarak, 11. Plan'da gözlemlenebilen kamu politikasının, Türkiye'nin ekonomik ve siyasal yöne-

limleri ile uyumlu olduğunun da altını çizmek gerekir. Plan kişi ve hanehalklarının refah ihtiyaçlarını değil, neo-liberal programın sosyal boyutunu oluşturacak şekilde asgari geçim düzeyini hedeflemektedir. Yoksulluk ve sosyal yardımlar, ihtiyaç tespiti yöntemleri ile aktifleşme/işçileşme süreçlerinin bir taşıyıcısı olarak değerlendirilmektedir. Bu niteliği tamamlayacak şekilde, muhafazakâr bir aile bütünlüğünün korunması anlayışı ön plandadır.

Kaynakça

Kutlu, D. (2016) "Türkiye'de Sosyal Yardım ve İstihdam İlişkisinin Güncel Boyutları: Kurumsal ve Sosyolojik Bir Çözümleme", *Mülkiye Dergisi*, 2016, 40 (2), 101-141.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019) *2018 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019) *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*, Ankara.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2018) *Orta Vadeli Program (2019-2021)*, Ankara.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019) *Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı (2019-2021)*, Ankara.

World Bank (2001) *World Development Report 2000/2001 Attacking Poverty*, Washington DC: The World Bank.

Dipnotlar

(1) Yazıda, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu'nun (KESK) 11. Kalkınma Planına ilişkin raporunda, yine yazar tarafından hazırlanan, "Sosyal Yardım Politikaları" başlıklı kısım ile kimi benzerlikler vardır.

(2) Bkz. <http://www.sbb.gov.tr/orta-vadeli-programlar/>

(3) Bu bulgu için bkz. Kutlu, 2017.

(4) Orta Vadeli Program (2019-2021), "Yeni Ekonomi Programı: Dengelenme-Disiplin-Değişim" üst başlığı ile yayımlanmış ve Yeni Ekonomi Programı olarak tanıtılmıştır ve basında bu adla yer bulmuştur.

(5) "ASDEP, aile ve bireylerin sosyal yardım ve sosyal hizmetlere olan ihtiyaçlarının tespiti, ihtiyaca göre sosyal yardım ve sosyal hizmet modellerin planlanması ve uygulanması, gerektiğinde diğer kamu hizmetlerinden (eğitim, sağlık, istihdam vs.) yararlanılmasının sağlanması amacıyla sürecin tüm aşamalarında rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini içeren bir programdır." (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019: 89)

(6) Tedbir şöyle tanımlanmıştır: "Sosyal hizmet ve yardımlarda etkinliğin artırılmasına yönelik olarak, Aile Sosyal Destek Programının (ASDEP) altyapısı iyileştirilerek, kapsamı genişletilecek; yoksul hanelerde yaşayan dezavantajlı bireylerin sosyal hizmetler ile hemşirelik, rehabilitasyon ve psikolojik destek gibi diğer kamu hizmetlerine erişimleri sağlanacaktır."

Ekonomik Kriz Ortamında Kişisel Gelişim ve Mutluluk Kitapları

Murad KARABULUT (*)

Ekonomik krizle birlikte bireylerin ruh sağlığına etki eden antidepresan türü ilaçların kullanımı artmaktadır. Plasebo etkisi verdiği de iddia edilen bu tür ilaçlar insanların duygu durumlarına etki ederek ekonomik krizin getirdiği olumsuz koşulların etkisinden insanları korumaya çalışmaktadır. İşsizlik, güvensizlik, sağlıksız iş ortamları, uzun çalışma saatleri ve bunlara bağlı olarak artan memnuniyetsizlik, stres, depresyon⁽¹⁾ gibi sonuçları hafifletmeye; bireyin esenlik halini “iyi” kılmaya, onları “mutlu” etmeye çalışan bu tür ilaçların satışının arttığı, dağınık da olsa, verilerle görülmektedir.⁽²⁾

Antidepresan etkisi gösteren, kaygıyı azaltan ve bireyin esenlik halini düzenleyerek bireyin “iyi” olma haline katkı veren bu tür ilaçlar insanları hızlıca mutsuzluktan – mutsuz hissetme duygusundan “kurtarmaktadır”. Bu ilaçların tersine bireylerin yaşamının tamamına dair anlatılar içeren ve bireyleri ilaç kullanmadan mutlu edebileceğini iddia eden kişisel gelişim kitaplarının da kriz dönemlerinde arttığı görülmektedir.⁽³⁾ Yayıncıların kişisel gelişim bölümü altında bastığı ve “iyi” olma, “mutlu” olma haline ulaşma yöntemlerini anlatan bu kitaplar özellikle son dört yıldır inanılmaz bir artış sergilemiştir. İlaç almadan da mutlu olabilirsiniz, şu yöntemle artık mutluluk sizin elinizde gibi anlatılara sahip bu tür kitaplar her ne kadar ilaçlara karşı gibi gözükse de aslında hem aynı yerden beslenmektedir hem de farklı olduğunu iddia etse de aynı yöntemi kullanmaktadır. Ana hedef ekonomik krizin sonuçları ile baş edemeyen insanların “iyi” olmama hallerini, “mutsuzluk”larını hızlıca ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Mutluluk bir hap ya da hap gibi yazılmış kitap sayfalarının arasında kapitalizmin mutsuz ettiği insanları beklemektedir. William Davies kişisel gelişim kitaplarındaki bu anlatıyı şu şekilde açıklamaktadır:

Bu danışmanlık zinciri, bariz farkları olan çeşitli uzmanlık alanlarının birinden diğerine sorunsuzca ilerliyor. Motivasyon psikolojisi sağlık psikolojisine karışırken yer yer spor koçları ve beslenme uzmanlarının içgörülerinden yararlanılıyor, tüm bunların üstüne bir tutam da sinirbilim dedikodusu ve Budist meditasyon egzersizi ekleniyor. “Zindelik”, “mutlu-

luk”, “iyimserlik” ve başarı ile ilgili farklı mefhumlar iç içe geçiriliyor fakat bunun neden ya da nasıl yapıldığı pek açıklanmıyor.⁽⁴⁾

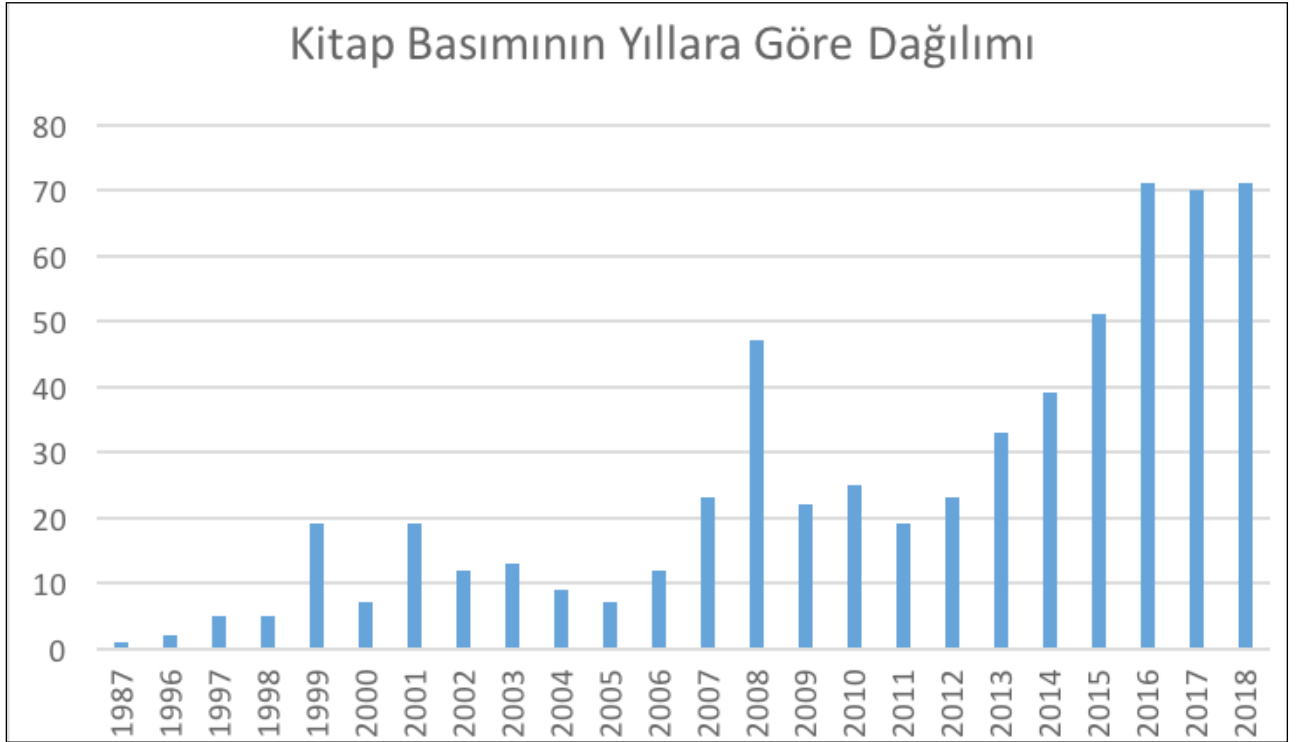
Peki, mutsuzluk ne zamandan beri bu kadar hızlı yok edilmesi gereken bir duygu durumuna dönüştü? “Mutsuzluğa da var mısın” diyen bir kuşaktan ne zaman “mutsuzluğunu yok et” diyen bir kuşağa geçiş yaptık?

İnsanların hayattan beklentileri ve kapitalizme dair görüşleri ekonomik krizle birlikte sorgulanmaya daha açık oluyor. Dolayısıyla ekonomik kriz kapitalizmin “mutluluğu”na gölge düşürüyor, insanların bu düzen içerisinde kendisini “iyi” hissetme hallerini bozuyor. Mutlu edemeyen kapitalizm elinde bir vaat kalmayınca *bari mutsuzluklarına müdahale edelim* diyerek insanların olumsuz duygu durumlarına da müdahale ediyor. İnsanların ruh sağlığını düşündüğü için değil, günlerinin en az 8 saatini işyerinde geçiren bu insanların verimliliğine dair bir kaygı besledikleri için. Verimliliği yükseltmek isteyen, karını arttırmak isteyen patronlar çalışanlarının “ruh sağlığı” ile bu yüzden ilgileniyor. Bugünün anlatısı değil ama bugün farklı bir görünüme kavuşmuş durumda.

Bu görünümü biraz daha yakından incelemek için Kızılay’da Ankara’nın en çok satan kitap mağazasından bir tanesinin kişisel gelişim bölümünün bir aylık satış sayısı alınmıştır. Bu listeden en çok satan yayınevlerinin, birinci sayfadaki dokuz yayınevinin, kişisel gelişim bölümünün kitaplarını inceleyerek basım yılları ve yazar durumu çıkarılmıştır.⁽⁵⁾ Çıkarılan grafiğe göre kriz dönemlerinde bu kitapların basım sayılarında ciddi bir artış olduğu görülmüştür.

(*) Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

Grafik 1: Kitap Basımının Yıllara Göre Dağılımı

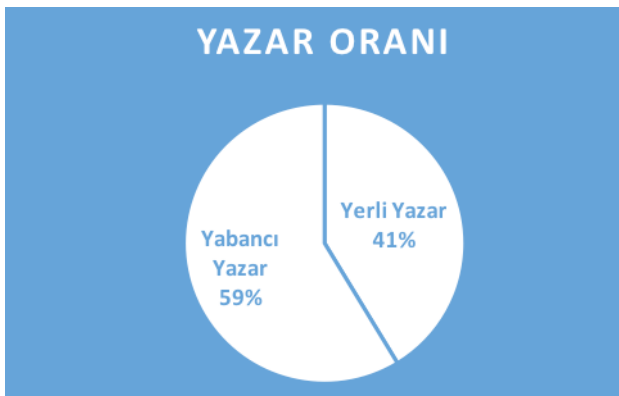
Grafikten de görülebileceği üzere kitap basım sayısının 1999-2001-2008 ve 2015 sonrası dönemde ciddi bir artış sergilediği gözükmektedir. Kriz dönemlerine denk gelen bu artışlar elbette ki tesadüf değildir. İyi olma, mutlu hissetmeye dair anlatıların artmış olması için toplumda genel bir mutsuzluk halinin yaygınlaşmış olması gerekmektedir.⁽⁶⁾ Bu grafik antidepresan ilaçların kullanımı ile karşılaştırıldığında aynı dönemlerde artış olduğu da görülecektir. Birbirine karşı gibi gözükse de bu iki yöntem aynı toplumsal sorun kökenlidir ve aynı yöntemi uygulamaktadır.

Bu kitaplar 1990'lı yıllarda ve hatta 2008 krizine kadar Türkiye'ye ithal edilirken 2008 krizinden sonra kitaplardaki yerli yazarların sayısının da artmış olduğu görülmektedir.

Bu iki grafikten de anlaşılabilir ki kriz koşulları ağırlaştıkça kendi rehberlerimizi yaratma konusunda başarımız da artmıştır ya da telif ücreti ve çevirmenlere ödenen para da artık fazla gelmeye başlamıştır.

Ataerkin toplumlarda ve özellikle cinsiyetlendirilmiş işgücü piyasasında ekonomik krizden en çok etkilenen kesim kadınlardır.⁽⁷⁾ Bu dönemlerde kadınların ruhsal bozukluk durumları erkeklere göre daha fazladır ve kadınlar daha fazla ilaç-antidepresan kullanmaktadır. Aynı şekilde kişisel gelişim kitaplarında kadın yazarların oranları erkek yazarlara göre daha fazladır. Her ne kadar bu kitapları okuyan kesim üzerine araştırma yapılmamış olsa da kuvvetle muhtemeldir ki kadınlar bu kitapları daha çok okumaktadırlar.⁽⁸⁾

Grafik 2: Kitapların yazarlarına dair

Grafik 3: Kitapların yazarlarına dair 2008 öncesi

SONUÇ OLARAK

Ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin yaşadığı ruhsal sıkıntıların kaynağını görmezden gelerek olumsuz sonuçlarını düzeltmeye çalışan bu yöntemler anlık geçici, sığ ve tekil tekil bireylere yöneliktir. Bunlar sadece bir ilacın bir kitabın keşfi değil “yepyeni bir birey olma mefhumunun da keşfi”dir.⁽⁹⁾ Yöntem, toplumsal olana vurgu yapmaktan kaçınarak bireylere odaklanır. Bireylerin yaşamlarının tamamına yöneliktir ve sistematik bir örüntü şeklinde farklı alanlarda var olur, bireyleri kavrar, onları değiştirir.

Sosyal bir varlık olarak insan “iyi” olmayı da “mutlu” olmayı da toplumsal olanın düzenlenişinde bulacaktır. Bugünün sisteminde mutsuzluğun kaynağını görmezden gelerek bireylerin kendisini farklı yöntemlerle kurtarma çabası ancak geçici bir aldatmacadır. Sorun, uzun bir süredir karşımızda ve farklı maskelerle farklı dönemlerde kendisini göstermektedir. Sistematik bir örüntü şeklinde var olmaya çalışan, var olan, bu anlatıya ancak kendi yaşamsal örüntümüzle ve sistematik olarak karşı durabiliriz.

#ekonomik kriz #depresyon #kişisel gelişim #ilaç #mutluluk

Dipnotlar

(1) Depresyonun pek çok nedeni olmakla birlikte bu yazının konusunun ekonomik krizlere ilişkili depresyon ile kısıtlı olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

(2) 2003-2008 verileri: Ulaş Halis (2009), “Artan İlaç Kullanımı ve İlaç Endüstrisi”, TPD Bülten, cilt 12 sayı:2, s.11-14

2003-2012 verileri: Psikofarmoloji Derneği (2013), Türkiye De Psikotrop İlaç Tüketimi Ve Mevcut Uygu-

lamaların Tıbbi, Etik Ve Ekonomik Sonuçları Raporu, 2014 ve 2017 verileri için: Yaşar G. Yenimahalleli (2017) “Kapitalizm Buhanda Toplum Depresyonda”, Çalışma Ortamı, Sayı: 151, Mart-Nisan, s. 12-13.

2019 verileri: Sinan Keskin (11.03.2019), Dikkat Oynatıyoruz <https://www.dokuzeylul.com/roportaj/dikkat-oynatiyoruz-h148967.html> Son Erişim Tarihi: 07.09.2019.

(3) Özdemir İlker (2010), “Kişisel Gelişim Kitaplarının Eleştirel Bir Değerlendirilmesi”, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 2010 1(2), s. 63-95.

(4) Davies, William (2015), *Mutluluk Endüstrisi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, s.163.

(5) Veriler yayınevlerinin internet sitelerinin kişisel gelişim bölümünden derlenmiştir. Web sayfası kullanışlı olmayan yayınevleri için de büyük kitap satış ağlarından yararlanılmıştır.

(6) Günlük yaşantımız dışında bir gösterge aranırsa şuraya bakılabilir: TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2018). Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2003-2018. Ankara: TÜİK

(7) DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) (2019). Krizde Emeğin Durumu. İstanbul: DİSK. Resmi işsizlik tanımının dışına çıkan bir çalışma için: Bahçe S. Aysed, Memiş Emel (2019) “Kriz İşsizler Ve Çalışmak İstedikleri Halde İşsiz Sayılmayanlar”, *Toplum ve Hekim*, Cilt 34 Sayı 3, Mayıs-Haziran, s.164-175.

(8) Bu şekilde bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Genel okuma oranı cinsiyet dağılımından yola çıkılarak yorumlanabilir ama tam bir gösterge olmayacaktır.

(9) Davies, William (2015), *Mutluluk Endüstrisi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, s.163.

Öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı Eliyle Nasıl İşçileştiriliyor?

İlker AKÇASOY (*)

Son dönemde, özellikle Ziya Selçuk'un Milli Eğitim Bakanı olmasının ardından yürütülen imaj tazeleme kampanyasıyla birlikte eğitim politikalarında bir kırılma olduğu, paradigma değişikliğine gidildiği algısı yaratılmak isteniyor. Elbette toplum nezdinde bunun karşılık bulabilmesi için kimi adımların atılması gerekmektedir. Kaldı ki siyasi iktidarın en tepesinden dahi "eğitimde başarısızlık" uyarıları geliyorken, birilerinin yeniden toplumsal rıza üretme politikalarını devreye koyması kaçınılmazdır.

Ancak söz konusu Türkiye olduğunda, bugünden geriye dönüp bakmak, politikaların izini sürmek, hafızalarımızı tazelemek sadece siyasi iktidarın mevcut durumu nasıl organize ettiğini görmemiz açısından değil, mücadelenin nerelerde yoğunlaşabileceğini işaretledebilmemiz açısından da oldukça önemlidir.

Hatırlanacağı üzere siyasi iktidar 2010 yılından başlayarak eğitimde 4+4+4 sisteminin alt yapısını adım adım inşa etmeye başladı. Kalkınma planları, MEB'in "2010 – 2014 Strateji Planı", "Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirilmesi Projesi", "Meslek Lisesi Memleket Meselesi", Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın "Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011–2014" programı gibi sayısı artırılabilir çok sayıda temel politika metni incelendiğinde mesleki eğitime yönelik oldukça kritik tespitlerin ve hedeflerin yapıldığı kolaylıkla görülebilecektir.

Söz konusu metinlerin ortak paydasında, mesleki eğitimde okul-sanayi iş birliği, özel sektörün meslek lisesi açabilmesinin sağlanması, meslek liselerinin sayısının artırılması gibi hedefler bulunmaktadır.

Ancak asıl kritik adım, 2010 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın genel liseleri Anadolu liselerine dönüştürme kararıyla atılmıştır. Çünkü o günden bugüne kadar liseler, bugün uygulanan Liselere Geçiş Sınavı(LGS) sonrasındaki yerleştirme mantığına uyumlu biçimde kategorize edilmiş, devlet desteğiyle özel liselerin sayılarında muazzam bir artışa gidilmiş, mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretimdeki yeri güçlendirilmiştir.

Gerek o dönemki liselere geçiş sınavı olarak uygulanan Seviye Belirleme Sınavı(SBS)'nin gerekse bugünkü LGS'nin ardındaki en temel mantık, özellikle yoksul ailelerin çocuklarını bir biçimde mesleki eğitime, imam hatip liselerine ya da açık liseye yönlendirmek olmuştur. Ancak burada altını çizmemiz gereken konu, açık liseye gitmek istemeyen bir genç ve ailesine mesleki eğitim tercihinin "rasyonel bir tercih", "altın bilezik" olarak sunulmasıdır.

10 Aralık 2010 tarihinde TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülmekte olan "torba yasa" tasarısında durum tüm açıklığıyla ortaya çıkmıştır. Hatırlayalım, dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

Ömer Dinçer verdiği demeçlerde Milli Eğitim Bakanı gibi konuşmakta ve mesleki eğitime yönelik çokça açıklama yapmaktaydı. Nitekim kendisi 2011 yılında Milli Eğitim Bakanı görevine getirildi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı döneminde de 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nun 25. maddesinin birinci fıkrasında "meslek eğitimi gören öğrenci, aday çırak ve çırağa yaşına uygun asgari ücretin %30'undan aşağı ücret ödenemez." ifadesi yer almaktaydı. Ancak 10.12.2010 tarihinde TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülen torba yasa tasarısının 54. maddesi ile mevcut durumdan daha geri bir düzenleme yapıldı ve "asgari ücretin net tutarının %30'u" ifadesi getirilerek yasalasması sağlandı.

Şüphesiz ki bu sürecin en önemli kırılma anını 4+4+4 düzenlemesi olarak bilinen eğitimin kademelendirilmesi uygulaması oluşturmaktadır. 4+4+4 düzenlemesi sonrasında MEB, mesleki ve teknik liselerin sayısında ciddi bir artış sağlamıştır. Bu durumu daha iyi görebilmek için MEB'in örgün eğitim istatistikleri bizlere oldukça önemli veriler sunmaktadır.⁽¹⁾

Özel Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayısı⁽²⁾

Eğitim Yılı	Özel Ortaöğretim Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
2011/12	45	4.348	689
2012/13	126	17.854	2.181
2013/14	426	54.153	7.472
2014/15	429	75.890	7.660
2015/16	419	99.217	8.604
2016/17	372	111.720	7.771
2017/18	383	109.113	8.873
2018/19	413	107.228	9.278

MEB'in istatistiklerine bakıldığında 2011/12 yılında özel mesleki ve teknik liselerin sayısının 45, öğrenci sayısının da 4 bin 348 olduğu ama 2017/18 yılına gelindiğinde okul sayısının 383'e, öğrenci sayısının

(*) Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim-Sen) Uzmanı

da 109 bin 113'e çıktığı rahatlıkla görülebilmektedir. Aynı şekilde 2011/12'de devlet mesleki ve teknik lise sayısı 4 bin 794 iken öğrenci sayısı 1 milyon 593 bin 935 düzeyindedir. 2018/19 yılında ise bu rakamlar sırasıyla 4 bin 227 ve 1 milyon 686 bin 163 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁽³⁾ Her ne kadar okul sayısında azalma olduğu ifade edilecek olsa da durum sayıların bize söylediğinden daha farklıdır. Çünkü 2013/14 yılında mevzuatta yapılan bir düzenleme ile mesleki ve teknik liselerde isim değişikliğine gidilmiş ve bu nedenle söz konusu düşüş yaşanmıştır. Ancak özel meslek liselerinin sayısındaki artışla mesleki ve teknik liselerdeki öğrenci sayısı oldukça artmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Kasım 2018'de yayınlanan "Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Görünümü"⁽⁴⁾ başlıklı raporun 22. sayfasında bu durum açıkça ifade edilmiş, ortaöğretimdeki öğrencilerin %35'inin mesleki ve teknik eğitimde öğrenim gördüğü belirtilmiştir.

Bu oranın oluşmasındaki en önemli etkenlerden biri de özel okullara teşvik sisteminin başlatılmasıdır. Söz konusu dönem içerisinde 5580 sayılı yasaya dayanarak 23/10/2012 tarihli ve 28450 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği ile Organize Sanayi Bölgeleri kapsamında eğitim veren özel mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına da teşvik uygulaması başlatılmıştır. Günümüzde, bu okullara kamu kaynak-

ları kullanılarak öğrenci başına 6 bin 900TL'ye kadar teşvik sağlanmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Haziran 2019 yayınlanan "Organize Sanayi Bölgelerinde Mesleki ve Teknik Eğitim Raporu"⁽⁵⁾nun 17. sayfasında, "OSB'lerde yer alan mesleki ve teknik eğitim kurumlarında eğitim alan toplam 56.334 öğrencinin çoğunluğu (%80,79) MTAL'lerde eğitim almaktadır. MEM'lerde eğitim alan 10.820 öğrenci OSB'deki mesleki eğitim kurumlarında eğitim alan tüm öğrencilerin %19,21'ini oluşturmaktadır. OSB kapsamındaki MTAL'lerdeki öğrencilerin %70,44'ü özel MTAL'lerde, %29,56'sı resmi MTAL'lerde bulunmaktadır." denilerek, gelinen durumun boyutları gözler önüne serilmiştir.

Son dönemde, fabrika gibi çalışan ve devasa döner sermayelere ulaşan mesleki ve teknik liselerin yanı sıra MEB ve sanayi kuruluşları arasında yapılan protokollerle⁽⁶⁾ de "iş garantili" meslek liseleri "pazarlaması" son hızıyla sürmektedir.

Bunlarla birlikte Mesleki Eğitim Merkezleri'nde de önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. MEB verilerine göre 2011/12 eğitim öğretim yılında **99** okulda **43 bin 809** öğrenci bulunmaktayken, 2017/18 yılında bu sayılar sırasıyla **322**'ye ve **136 bin 274**'e çıkmıştır. 09/12/2016 tarihli 29913 sayılı Resmî Gazete de yayınlanarak yürürlüğe giren yasal değişiklikle meslek eğitim merkezleri Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Bununla da yetinilmeyerek çıraklık eğitimi örgün ve zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. 12. sınıfta ustalık belgesi alan öğrenciler, haftada bir gün okula gitmekte ve açık liseden fark derslerini vererek lise diploması alabilmektedir. Kısaca fiilen örgün eğitimin dışında kalan ve işçi olarak çalışan öğrencilerin mevzuat değişikliğiyle zorunlu eğitim

sisteminin içine dahil edilmesi sağlanmıştır.

Bunlarla birlikte asıl müdahale Liselere Geçiş Sınavı sonrasındaki yerleştirme sistemiyle gerçekleşmektedir. Şöyle ki Türkiye’de 2019 yılında LGS sonuçlarına göre merkezi düzeyde öğrenci alan 1526 lise belirlenmiştir. Bu liselere LGS sonuçlarına göre Türkiye genelinde %10'luk başarı dilimine girebilen öğrencilerin yerleşmesi sağlanmıştır. Hemen belirtelim ki 1526 okulun 855'i Anadolu imam hatip ve meslek liselerinden oluşmaktadır.

Bu liselere yerleşemeyen öğrenciler için de ayrı bir sistem öngörülmüştür. Buna göre öğrenci, ikamet ettiği bölgeden sınavsız öğrenci alan 5 lise tercih etmektedir. Sorun da burada başlamaktadır. Çünkü bir öğrenci söz konusu 5 tercihi yaparken sadece 3 liseyi aynı genel müdürlük bünyesindeki liseden yapabilmektedir. Örneğin sistem, bir öğrencinin Ortaöğretim Genel Müdürlüğü bünyesinden en fazla 3 Anadolu lisesini tercih etmesine izin vermektedir. Haliyle dışarıda kalmak istemeyen bir öğrenci 3 tercihinin Anadolu liseleri arasından yaptıktan sonra son iki tercihinin de imam hatip ya da meslek liselerinden yapmak zorunda kalmaktadır. Eğer öğrenci Anadolu lisesi dışında bir liseye gitmek istemiyorsa, kaydı otomatik olarak sistem tarafından açık liseye yapılmaktadır. Anadolu lisesine gidebilmek için izleyebileceği tek yol ise verdiği dilekçeler sonrasında boş kontenjanı olan bir Anadolu lisesinin bulmak ve MEB'in ilgili birimlerinden bu okula gidebilmek için onay almaktır. Dolayısıyla Anadolu lisesine yerleştirilmeyen yoksul bir ailenin çocuğunun önünde meslek lisesi, imam hatip lisesi ya da açık lise seçenekleri bulunmaktadır. Özetle bu öğrenciler, fiili biçimde akademik eğitimden koparılmakta ve “altın bilezik”, “iş garantili meslek lisesi” gibi propagandalar eşliğinde mesleki ve

teknik eğitime yönlendirilmektedir.

Sonuç olarak en genel hatlarıyla bu tablo bizlere birçok gerçeği göstermektedir. Bugün gelinen nokta, uzun yıllardır izlenen bir politikanın sonucudur. Eğitim hakkının içeriği bizatihi Milli Eğitim Bakanlığı eliyle boşaltılmakta, çocuk emeği sömürüsü desteklenmektedir. Okulların etrafındaki ekonomik duvarlar yükselti-lererek, öğrenciler ailelerinin sınıfsal konumuna mahkum edilmektedir. Dolayısıyla bütünlüklü ve olabildiğince geniş bir mücadele yürütülmeden, mevcut eğitim paradigmasında kopuş sağlanmadan ciddi sonuçlar alabilmek oldukça güç hale gelmiştir.

Dipnotlar:

- (1)Yıllara göre örgün eğitim istatistiklerine ulaşmak için bkznz: <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>
- (2) MEB örgün eğitim istatistiklerinden derlenmiştir.
- (3) MEB 2018-2019 örgün eğitim istatistikleri için bkznz: http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=361
- (4) Raporun tamamı için bkznz: http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_No1_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf
- (5) Raporun tamamı için bkznz: http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/12223750_12103640_2019_06_12_Organize_Sanayi_Bolgelerinde_Mesleki_ve_Teknik_Egitim.pdf
- (6) Bkznz: <https://mtegm.meb.gov.tr/www/protokoller/icerik/2227>

Geleceğin Büyüklerine Bir Davranış Önerisi

Feyzullah ERTUĞRUL

Sevgili Çocuklar;

Dünyada var olan bütün varlıkların içinde yalnız insanlar, hayvanlar ve bitkiler canlı varlıklardır. Tıpkı hayvanlar ve bitkiler gibi insanlar da tohumlarından bedensel varlıklar olarak ortaya çıkarlar. Şu da var ki, hayvanlar ve bitkilerden farklı olarak insanlar, sinir sistemi ve elleriyle bir bütün oluşturan beyinleri ile birlikte bedensel varlıklar olarak dünyaya çıkarlar. Bu bedensel varlıklarıyla doğadır, tıpkı hayvanlar ve bitkiler gibi doğal varlıktır insan. O halde bu bedensel fark, insanın gerçekten insan sayılmasına yeterli değildir. Çünkü bedensel varlığıyla hayvanlardan ve bitkilerden farklı olan insan, doğası gereği bir de düşünsel ve ruhsal varlığındaki yetileri (melekeleri) ve yetenekleriyle yaşam boyu eğitim sürecine girecektir. Bu sürecin kurumsal olarak yaşandığı yerler, ailedir ve her dereceden her türden okul ortamlarıdır. O halde her birimiz insanı insanlaşma sürecinde şu ya da bu ölçüde saptıran ya da sağlayan koşullarda yetişiyoruz demektir.

Sevgili Çocuklar;

İşte bunun içindir ki aşağıda sizlere, insanın insanlaşması sürecini ilerleteceğini düşündüğüm davranış biçimlerinden kimilerini öneriyorum:

Anne ve babamızdan, öteki aile büyüklerimizden, öğretmenlerimizden hatta Türkiye ve dünya çapındaki ünlü kişilerden çıkmış da olsa kimi düşünce ve davranışların yanlış olabileceğini hiç unutmayınız. O halde onların, her kim olursa olsun başkalarının düşünce ve davranışlarını kendi süzgecinizden geçirmeden kabul etmeyiniz. Eğer karşı görüşte iseniz bu görüşünüzü onları incitmeden ve hiç çekinmeden açıklayınız.

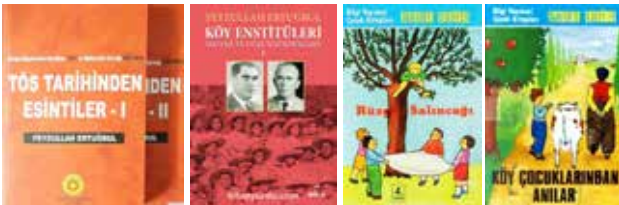
Şunu unutmayınız ki sizin de yanlış düşünce ve davranışlarınız olabilir. Böyle bir durumda sizi başkaları uyardığı ya da eleştirdiğinde, aklınız yatarsa kabul etmeye hazır olarak onları dikkatle ve hoşgörü ile dinleyiniz. Böylece eleştiriye açık bir kişi olunuz. Kendinizi başkaları yerine, kendiniz de eleştiriniz. Bir başka deyişle yanlışlarınızı özleştirir yaparak gidermeyi alışkanlık haline getiriniz. Hiç unutmayınız ki çevrenizde herhangi bir yanlış davranışınızdan dolayı birileri incindiye onlardan özür dilemek sizi küçültmez, tam tersine yüceltir.

Sevgili Çocuklar;

Demem o ki her zaman eleştiriye açık olunuz. Ya da özeleştirir yapabilir düzeyde kendinizi geliştirmeyi de başarınız. Böylece okulda ya da okul dışında toplumsal yaşamınızda; herkes tarafından sevilen sayılan, kendisine güvenilen ve gerektiğinde danışılan insan olursunuz.

Sevgili Çocuklar;

Bu söylediklerimi pekiştirmek ve tamamlamak için kısa kısa şunları eklemeliyim:

"Feyzullah Ertuğrul'un kitaplarından bazıları..."

FEYZULLAH ERTUĞRUL

Feyzullah Ertuğrul, 1926 yılında Muğla'nın Yatağan ilçesine bağlı Nebiköy'de doğdu. Kızılcıllu Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra çeşitli köy okullarında öğretmenlik yaptı. Kurucuları arasında yer aldığı Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın genel sekreterlik ve genel başkanlık görevlerinde bulundu. TÖS genel başkanlığa seçilmesinin ardından ilköğretim müfettişliği görevine son verilerek sürgün edildi. Sürgün sonrası istifa etmek zorunda kaldı. Bir süre Hacettepe Üniversitesi'nde Prof. Dr. Nusret Fişek'in yönetimindeki Nüfus Etütleri Enstitüsü'nde halk eğitim uzmanı olarak çalıştıktan sonra tekrar öğretmenlik mesleğine döndü. **1975 yılında emekli oldu. 1980 sonrası kamu emekçileri sendikalarının kurulmasının fiilen önünü açan Eğit-Der'in kurucuları arasında yer aldı. Çeşitli yayınevleri tarafından yayımlanmış çok sayıda kitabı bulunmaktadır.**

- Özgür olunuz. Başkalarının da, toplumun ve insanlığın da yararına davranmak koşuluyla her zaman özgürlükçü olunuz.
- Yine senin de, toplumun ve insanlığın da yararına olmak koşuluyla, henüz var olmayan şeyler ya da yeni gerçeklikler yaratma tutkusunda olunuz ve bu tutkunuzu hiç elden bırakmayınız.
- Yaşamınız boyunca karşılaştığınız her şeyi acaba nedendir, nasıldır diye her zaman enine boyuna sorgulayınız. Onlardan kimilerinin yerine başka bir şey yaratmak gerekiyorsa o yönde yapabilecekleri seve seve, coşkuyla yapınız. Girişimci olunuz.
- Yine yaşamınız boyunca hiçbir biçimde baskıcı olmayınız; size ya da başkalarına yönelik baskılara her zaman karşı çıkınız.
- Hiçbir durumda karamsar olmayınız ve kendinize her zaman güveniniz.
- Yine hiçbir zaman çekingen ve utangaç olmayınız.
- Herhangi birini alaya aldığınız sanısına yol açmadan her zaman mizahçı ya da şen şakrak olunuz.
- Her zaman içtenlikli olunuz. Asla bir davranışı başka bir davranışına aykırı insanlardan olmayınız.
- Bedensel ya da düşünsel gücünüzü geriletebilecek herhangi bir engel ya da sorun karşısında sakın ola ki yılgınlığa kapılmayınız. Ya da asla gerilemeden onu aşabilmenin çabasında olunuz.
- Elinize aldığınız herhangi bir işi bitirinceye kadar yılmadan usanmadan çalışınız.
- Düşünce ve inanışlarınızı hiç kimseden çekinmeden ve hiç kimseyi incitmeden cesaretle açıklayınız.
- Gerçeğe uygun olarak düşünmekten ve de davranmaktan hiçbir zaman ve asla ayrılmayınız.

Özetle dileğim odur ki bu davranışlardan ve de bunlarla çelişmeyen davranışlardan şaşmayınız. Ömür boyu kendinizden hoşnut; kendinizle, herkesle barışık yaşayınız. Kısacası **İMRENİLEN** ve **ÖRNEK ALINAN İNSAN** olunuz.

Haydi benim umut çiçeklerim, göz bebeklerim...

Mesleki Deneyimler Işığında Sağlıkta Dönüşüm ve Ebelik Mesleği

Güldalı AYBAŞ (*)

YAŞ BÜYÜTEREK EBE OKULUNA KAYIT

Ebelik mesleğinin her kademesinde görev yaptım. Öğrenciliğimden başlayarak bu mesleğe nasıl girdiğimi paylaşmak istiyorum.

Köyümüzde ortaokul olmadığı için yatılı okulda okumak zorundaydım. Ailemin şehirde ev tutması ve beni okutması maddi olarak imkânsızdı. Kız çocuğu olmam bu imkânsızlığı pekiştiriyordu. Çorum'da ebe okulu açıldı müjdesini ilkokul öğretmenim söylediği zaman bütün kız arkadaşlarımla birlikte sevinçten eteklerimiz zil çalıyordu. İlkokula erken başlamıştım. İçimde durdurulamaz bir okuma isteği vardı. Ancak, ebe okulunda okumak için yaşım tutmuyordu. Yaşımın büyütülmesi için aile içinde büyük bir mücadele verdim. Babam bir türlü ikna olmuyordu. Artık okuyamayacağım diye üzüntüden, belki de beden dili olarak okumak isteğime ilgi çekmek için olmalı, yemek yememeye başladım, zayıfladım. Sağlığım bozulmaya başlayınca babam artık kararımın kesin olduğunu anladı ve yaşımın büyütülmesine izin verdi.

Babam izin verdi ama benim için mahkeme ayrı bir macera oldu. Çok fazla giysim yoktu. Mahkemeye düzgün gitmek gerekirdi. Hâkimin karşısına çıkacaktım. Bu kez giyecek bir şeyler araştırmaya başladım. Köyde artist lakaplı Sultan Teyze'den yüksek topuk ayakkabı istedim. Sultan Teyze köydeki kadınlardan farklı yaşıyordu. Kadınlar arasında "Bizim artist gözüne sürme çekiyormuş." diye dedikodu ederlerdi. Zengin değildi ama köye her yeniliği o getirirdi. Memelerim henüz yeterince çıkmamıştı. Sultan Teyze bana pamuktan meme de yaptı. Ben utanınca birlikte güldük. "Utanma kız bak benim de var hem de daha büyük." dedi. Evlenmek için değil, okumak için yaşımı büyütme isteğime hâkim ikna olmuştur olmalı ki şahit ifadesine güvenerek beni üç yaş büyüttü. Bu kadar mücadeleden sonra sınavı kazanmak zorundaydım.

EBE OKULUNDA BİTLENME

O tarihte köyümüzde elektrik de yoktu. Lamba ışığında ders çalışıyordum. Babam, "Sen şanslısın. Ağabeyin çıra ve idare (şişesi olmayan gaz lambası) ışığında çalıştı." derdi. Emeğimin karşılığını aldım, sınavı kazandım. O gün sanki yeniden doğmuştum. Nüfus kâğıdında 15, kendim 12 yaşında Çorum Ebe Okulu'na başladım. Sınıfın en küçüğü bendim. Okul yeni açılmıştı. Faaliyete geçinceye kadar epey zorluk çektik. Yıkanamıyorduk. Okulun bütün öğrencileri bitlendik.

(*) Dr., Dr. Öğretim Üyesi, Aydın Üniversitesi Sağlık Bilim leri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

Talim hemşiremizin herkesin saçını ilaçlayacağı okula yayılmıştı. Ayıp olacak diye teneffüslerde ve dersten sonra samimi arkadaşlarla tuvalette birbirimizin saçındaki bit ve sirkeleri temizliyorduk. Öğretmenlerimizden utanıyorduk. Talim hemşiremiz bir gün hepimizi topladı. Hepimizin başını bit ilacı ile ilaçladı ve bizi topluca hamama götürdü. İlaç bazı arkadaşların yüzünü yakmıştı. O gün de çok utanmıştım. Sanki herkes bizim bitlendiğimizi biliyor ve bize bakıyormuş gibi hissettim. Okul şehir merkezine oldukça uzaktı. Küçük yer, herkes durup bize bakıyordu. Ancak altı ay sonra işler yoluna girdi. Bir daha da bitlenmedik. Başka okullardaki durum da bizim okuldan farklı değilmiş.

DEVLET/TAZMİNAT KORKUSU VE OKUL BİRİNCİLİĞİ

Üçüncü senenin sonunda okul birincisi olduğum için yine yatılı sağlık meslek lisesinde okumaya hak kazandım. Babam bu kez "Ankara büyük şehir masraflı olur, okul masrafını karşılayamam." demez mi? Okul müdürüne babamı ikna etmesi için rica ettim. Müdür babamı çağırırdı. "Amca göndermezsen devlete tazminat ödersin." dedi. Her zamanki gibi devletin ağırlığından korkulurdu. Ben de "Baba araştırdım, okul biraz para veriyormuş. Ben aileden para istemeyeceğim." dedim ve yine ikna oldu. Babam aydın bir insandı ama gerçekten imkânının olmadığını çok sonra anladım. Ankara'ya geldim. Ankara Doğumevi Sağlık Meslek Lisesi'ni de birincilikle bitirdim.

Her iki ebelik okulunda da mezun olmamız için belli sayıda doğum yaptırmak zorunluluğu vardı. Ama şimdiki gibi yeterli eğitim araç gereci yoktu. Teorik eğitimden sonra fantomda uygulama yapamıyorduk. Sınama yanılma yoluyla öğreniyorduk. Ankara Zekai Tahir Burak Doğumevi ebelik mesleğime başladığım ilk yer oldu.

Meslek yaşamın boyunca, Sağlık Bakanlığı'na bağlı pek çok il ve ilçelerde çalıştım. Bu sırada yaklaşık, 5000 doğum yaptım.

ANNE ÖLÜMLERİ VE NİTELİKLİ SAĞLIK HİZMETİ

Ben, ana ve çocuk sağlığı konusunda kadın ve çocuklar ölmesin diye çabalarken 1975 yılında bir kadın doğum doktoru doğurmak istemeyen ablamı "Kadın hastalıkların iyileşir." diyerek doğuma yönlendirmiş. Ablam dördüncü doğumunu hastanede yaparken atoni kanamasından 29 yaşında öldü. Ablamın ölümü yaşamımı çok kötü etkiledi. Uzun süre etkisinden kurtulamadım. Meslekte hiç yorulmadığım kadar yorulup üzuldüm. Köyümüz 120 haneydi. Birbirine yakın yıllarda bu küçücük köyde benim bildiğim kadarıyla ablam altıncı anne ölümüydü.

Yine çalıştığım doğumevlerinden birisinde de anne ölümü çok sık oluyordu. Geçmiş yıllarda yaşadıklarım, nitelikli sağlık hizmeti verilmemesinin anne ölümlerinde ne kadar önemli payı olduğunu gösteren kanıtlardı. Yapılan bilimsel çalışmalar anne ölümlerinin yüzde 90'ının önlenabilir nedenlerden olduğunu göstermektedir. Her üç anne ölümünden ikisinin mevcut koşullarda, dörtte birinin de ileri hizmet koşullarında önlenabilir olduğu araştırmalarla belirlenmiştir (Akın ve Mıhçıoğlu, 2000). Ancak çalışma yaşamımın başında sağlık konusunda nitelikten çok anlamadığımı, nitelikli hizmetin ne olduğunu öğrendiğim zaman fark ettim. O yıllarda okullarda da nitelikli hizmetle ilgili bilgi verilmezdi. Ablamın ölümünden sonra daha çok okumalıyım, kadın ve çocuk sağlığı ile ilgili çalışmalıyım, kadınlar ve çocuklar ölmemeli düşüncem perçinleşti. Aslında, meslek yaşamım boyunca bilmeden hep nitelik üzerinde çalıştığımı fark ettim. Olayların nedenini sürekli olarak araştırır ve problem çözmeye odaklanırdım. Okuma isteğim devam etti. Gevher Nesibe Sağlık Eğitim Enstitüsü'nde gelişimimi sürdürdüm. Sağlık Bakanlığı'nın ulusal ve uluslararası pek çok projesinde sorumluluk aldım ve hizmetiçi eğitimlerde eğitimci olarak görev yaptım.

YÜKSEL LİSANS VE DOKTORA

Yüksek lisans ve doktora yapabilmem için Ankara Üniversitesi'nde Lisans Tamamlama Bölümünü bitirdim. Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalında, Halk Sağlığı yüksek lisansı yaptım. Ancak ana bilim dalı, hekim olmayanları doktora programına almadığı için gönüllü öğrenci olarak doktora programına başladım. Oysa daha önce tanıdığım hekim olmayan kişiler doktora yapmışlardı orada. Çok fazla ders kredim olduğu halde kabul edilmedim. Üstelik on sene boyunca, anabilim dalının işbirliği ile yürütülen Çubuk Eğitim ve Araştırma Sağlık Grup Başkanlığı'nda çalıştığımı da biliyorlardı. Bu benim için önemli bir hayal kırıklığı oldu ama doktora derecemi Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nde tamamladım.

www.rasyonelhaber.com/haber/ebeler

AIDS HASTALARINI KOVAN SAĞLIK MÜDÜRÜ

Gevher Nesibe Sağlık Eğitim Enstitüsü'nü bitirdikten sonra sahada çalıştığım 30 yılın 20 yılında birinci basamakta görev yaptım. Çankırı Sağlık Müdürlüğü ve Çubuk Sağlık Grup Başkanlığı'nda hemşirelerin ve ebelerin hizmet içi eğitimi ve denetiminden sorumlu idim. Çankırı'da çalıştığım zaman, sürgün bir sağlık müdürü gelmişti. Ben de birkaç ay önce tayin olmuştu. İldeki tüm ebe ve hemşirelere hizmet içi eğitim vermek isteğimi belirttim. Eğitimle ilgili tüm imkânları sağladı ve tüm personel eğitildi. Bir gün sağlık müdürü de bizimle denetime gelmek istedi. Sağlık memuru "Burada çok tatlı bir su var efendim." dedi. Sağlık müdürü de "Mutlaka bir şeyler karışıyordur." diyerek hemen sudan numune almasını söyledi. Sonucu merakla bekliyorduk. Evet, 100 ml. suda 500'den fazla e-koli olduğunu öğrendik. Önceki sağlık müdürü ilginçti. Bir gün ekip olarak hizmetle ilgili isteklerimiz için odasında bulunduğumuzda odacı içeri girerek "Efendim bir kadın sizinle görüşmek istiyor." dedi. Kadın içeri alındığında, hayat kadını olduğunu söyleyerek, iş yerlerinin eksikler nedeniyle kapalı olduğu için çalışmadığını ama artık eksiklikler tamamlandığı için açılması için yardım istedi. Sağlık müdürü "Bunlar Allah'ın cezaları ve ülkenin baş belaları." diye aşağılayarak kadını odadan kovdu. Kadın olarak çok üzülmüş ve yapılan muameleden utanmışım. Yine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nda çalışırken bir yazı imzalatmaya müdür yardımcısının odasına gitmişim. O sırada odaya iki kadın girdi. AIDS hastası olduklarını ve tedavileri için maddi imkânlarının olmadığını bildirmek için geldiklerini söylediler. O da aynı şekilde kadınları odadan kovmuştu. Bize de bunları "Allah cezalandırıyor." demişti. Farklı yönetici tipleri gördüm böyle, ne diyelim?

ÇUBUK'TA BÜTÜNSEL SAĞLIK HİZMETİ VE AİLE PLANLAMASI

Çubuk'ta Başkanlık ekibi olarak, hekim dışı sağlık personelinin hizmet içi eğitimi için ebe ile birlikte her gün 6-7 ev ziyareti yapıyorduk. Bu ziyaretlerde, hem ebe'nin göstermek istediği riskli grupları görmek (gebe, bebek ve çocuk izlemi) hem de işbaşı eğitimi ile ebe'nin bilgi becerisini artırmakla yükümlüyüydük. Aslında verilen hizmeti de denetliyorduk. Her gün sağlık ocakları ve sağlık evleri ziyaretlerine gidiyorduk. O dönemde 12.01.1961 tarihli 224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Kanunu'na göre, ebe köylerde sağlık hizmetinden sorumlu sağlık personeliydi. 3000-3500 nüfusun sağlığından sorumluydu. Ebelerin verdikleri hizmetler arasında şunlar yer alıyordu: Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği izlem sayılarına göre 15-49 yaş kadınları, gebeleri, lohusaları, 0-6 yaş grubu çocukları düzenli olarak izlemek; aşılarına zamanında başlamak ve tamamlamak; riskli grupları belirleyerek yönlendirmek ve kronik hastaların takibini de yapmak.

Çubuk Bölgesi bu dönemde aile planlaması konusunda önemli bir başarı yakaladı. 15-49 yaş kadınlar arasında, 1980li yıllarda, aile planlaması yöntemi kullanma hızı yüzde 69, etkili yöntem kullanma hızı %48 oldu (Öztürk, 2019: 143, 153). Ancak istatistiklere yansımayan hizmetler de vardı. 15-49 yaş grubu kadınlar için yılda bir kez kansızlık taraması, hemogloblin düzeyi bakılıyordu. Yine 6 aydan büyük bebek ve çocuklar da yılda bir kez aynı amaçla değerlendiriliyordu. Kansızlık varsa tedavisini ocak hekimi planlıyordu. Hizmette bütünsel yaklaşımla, koruyucu hekimlik ve tedavi edici hekimlik bir arada veriliyordu. Koruyucu sağlık hizmetleri olarak aşılama, sağlık bilgisi, yeterli ve dengeli beslenme, aile planlaması vb. konularında sağlık eğitimi yapmak öncelikliydi. Çünkü en ucuz sağlık hizmetinin koruyucu hekimlik hizmetleri olduğu biliniyordu ve gerektiğinde, tedavi edici sağlık hizmetleri birlikte (entegre olarak) sunuluyordu. Ebeler koruyucu sağlık hizmetlerinin en uç noktada olan bekçileriydi. En uca köylere kadar hizmet ücretsiz olarak sunuluyordu. Sağlık evinde çalışan ebeye, hem sağlık ocağı hekimi hem de sağlık grup başkanlığı eğitim ekibi tarafından bilgi veriliyor ve destekleyici denetim yapılıyordu. Bölgede hizmetleri sunan tüm sağlık çalışanları bir ekibin parçası olarak, ekip üyesi olma bilinciyle çalışıyorlardık.

EV ZİYARETLERİ İLE DOĞUM KONTROLÜ

Çubuk'ta, eğitim ekibi olarak en uzak sağlık evlerinden birine gitmiştik. Ebe ile birlikte ev ziyareti yaptık. Ertesi gün hemşire arkadaşla birlikte bitlendiğimizi fark ettik. Öğrenciliğimden sonra yine bitlenmişim! Tekrar aynı sağlık evine gittiğimizde ebe arkadaşımızla bitlendiğimizi paylaşarak "Sen hiç bitlendin mi?" diye sorduğumda, "Bit gelmiyor ama pire sürekli geliyor." demişti ev halkı. Sonra köyde öğretmenle işbirliği yaptık ve bitlenme konusunda köy halkına eğitim verdik.

Yine bir sağlık evi ziyaretimizde, sağlık ocağı ebesi, riskli, zihinsel özürü de olan bir 15-49 yaş kadını olduğunu ve doktor erkek olduğu için sağlık ocağına rahim içi araç uygulamak için gelmediğini söyledi. Ebe ile birlikte gittik. Evde karşılaştığımız manzara derin bir yoksulluktu. Eşi yakın köyde çobanlık yapıyormuş. Beş çocuk, hepsi sefil ve saçları sirke dolu. Tahta merdivenle çıkılan bir evde küçük bir pencere vardı. Ortada da teneke bir soba üzerinde simsiyah bir tencere içinde dört parçaya bölünmüş patates. Anlaşılan çocukların öğlen yemeği buydu. Yerde kilim yoktu. Yalnız iki tane minder vardı. Ben o minderleri dizimin altına koyarak el feneri ile kadına rahim içi aracı, biraz zorlanarak da olsa, taktım. Hastane Başhekimimiz Ayşe Akin hocamız rahim içi araç takarken "Standardı bozmayın!" derdi ama sahada bazen standardın dışına çıkmak zorunda kalabiliyorduk böyle. Her olayda olduğu gibi sağlık hizmetlerinde de kârla zararı tartmamız lazım. Rahim içi araç uygulamamış olsaydık, kadın gelecek ay karşımıza altıncı çocuğunu doğurmak için gebe olarak gelebilirdi. Çünkü böyle vakalarla çok karşılaşmıştım. Ayrıca ev ziyareti yapılmıyorsa, kadının sosyo ekonomik ve kültürel durumu hakkında fikrimiz de olamayacaktı.

Başka bir gün, sağlık evlerinin birine görev için gittiğimizde, ebe hanım başka bir köyde kanamalı bir gebe olduğunu söyledi. Birlikte gittik. Büyükçe bir leğenin içinde toprak ısıtılmış ve düşük yapsın diye kadın bu toprağın üzerine çıplak oturulmuştu. Acilen hastaneye götürmelerini söyledik. Ama köyde araba yoktu. Kadını bizim arabamızla getirmek zorunda kaldık. Ama Sağlık Grup Başkanı o gün görevi tamamlamadığımız için benden savunma istedi!

Yine Ebe ile birlikte gittiğimiz bir ev ziyaretinde, evde dört küçük çocuk vardı ve yaşları birbirine çok yakındı. Kadına başka çocuk istiyor musun diye sorduk "Hayır." dedi. "Eşim istedi." dedi. Eşin nerede diye sorduk. İçerde yatıyor demez mi? Çağırmasını istedik, geldi. Fabrikada işçi olarak çalışıyordu. Aile planlamasını anlatınca adam hiç yüzümüze bakmadan dinledi. Sözü de tuttu. Ertesi gün eşini aile planlaması için sağlık ocağına getirmişti. Konuşmamız etkili olmuştu. Bunları en uç noktada görev yapan ebe'nin yaptığı görevin önemini vurgulamak için anlatıyorum.

SAĞLIK HİZMETİNE ZARAR VEREN SAĞLIK PERSONELİ

Çubuk ilçesine yakın bir köyde su sorunu vardı. Okuryazar oranı düşük ve çocuk sayısı fazlaydı. Bir gün ebe arkadaş kadınları eğitim için sağlık evine toplamıştı. Kadınlardan birisine kaç çocuk doğurdun diye sorduğumuzda yanındaki komşusuna döndü: "Fatma ben kaç çocuk doğurdum?" dedi. Birlikte saydılar, "Dokuz." dediler. Ölenler sayılmamıştı! Ebe hanım kadına yaşını sordu. Kadın yine "Fatma ben kaç yaşındayım?" diye komşusuna sordu. Bu köy zengin bir köydü. Ancak kadının ve çocuğun erkekler için önemi yoktu. Ebe hanım kadınlara ve çocuklara yazılan reçetenin çoğu zaman alınmamasından yakınıyordu. Ama her düğünde sanatçı getirildiği biliniyordu. Büyük çabalar sonucu köyün su sorunu çözüldü. Sağlık hizmetleri de epeyce yoluna girmişti. Bu kadar özenle yapılan hizmete maa-lesef zarar veren sağlık personeli de vardır. Bölgede zorunlu hizmet yasası olduktan sonra gelen ve özel muayenehane açan bir kadın doktor ramazan ayında günah diye pek çok kadının rahim içi aracını çıkarmıştı. Aynı kişi hazırladığı el ilanında da şöyle yazıyordu "15 yaşından büyük erkekler muayene olamaz.". Bu haber basına da yansımıştı.

SAĞLIK HİZMETİ TOPLUMU TANIMAYLA BAŞLAR

Sağlık hizmeti sunulurken, hizmet sunulan bölgeyi sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan da tanımak ve ona göre hizmet sunmak gerekir. Yukarıda reçete almak yerine düğüne sanatçı getiren köy bu değerlendirmeye güzel bir örnek! Sağlık hizmeti toplumu her açıdan tanımayla başlar. Tabi ki değişen koşullara göre hizmet sunumunda yenilikler eklenebilir. 1980 yıllarında nüfusun %56,1'i kırsal kesimde yaşıyordu, artık bu

Motosikletli Ebe Hayru Nisa Gökay (solda) motosikletinde eşi Hüseyin Gökay ile birlikte. (Fotoğraf : Çalışma Ortamı Dergisi, (Mayıs - Haziran 2012) Sayı: 122'den alınmıştır.)

Fotoğraf, www.haberturk.com/asi-reddi-6-yilda-130-kat-artti-2292397 adresinden alınmıştır.

oran beşte bir kadar (TÜİK,1927-2012). Kentsel ve kırsal bölgelerde verilecek sağlık hizmetleri de değişen koşullara göre güncellenmesi kaçınılmaz ama kentsel bölgelerdeki yeni yerleşim yerleri, kırsal bölgedeki nüfusa benzer özellikler göstermektedir. Bu nedenle uyarılma özenle yapılmalıdır.

Ebelik mesleği hem kırsal kesimde hem de kentte ana çocuk sağlığı hizmetlerinde önceliği olan bir meslektir. Bu yazıda, kendimi tanıtmaya nedenimi açıklamak isterim. Ebelik mesleği ile yoğrulmuş/bütünleşmiş biriyim ve mesleğimi çok seviyorum. Meslek hayatım süresince hep aynı tempoda ve haz alarak çalıştım. Bütün samimiyetle söyleyebilirim ki dünyaya yeniden gelsem yine aynı mesleği seçerdim. Şimdi 12 yaşında köyde yaşayan bir kız çocuğu olsaydım belki de, okuyamazdım diye düşünüp üzülüyorum. Ben de pek çok kız çocuğu gibi erken yaşta evlendirilir ve evde çocuk doğurmaya mahkûm edilen bir kadın olabilirdim. Kimsesizlerin kimsesi Cumhuriyet ve kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün kadınlara verdiği haklar sayesinde okudum. Maddi imkânsızlık nedeniyle kadın olarak çok

zor koşullarda okuduğum için Ankara'da kendime ait evimi ölümünden sonra kirasını kimsesiz kız çocuklarının okutulması için bağışlayacağımı vasiyetime yazacağım ve kimsesizlerin kimsesizliğine az da olsa katkı sağlamış olacağım. Böylece kadınlarla ilgili son görevimi de yerine getirmiş olacağım. Dilerim zamanla, kız çocuklarının aydın Cumhuriyet kadınları olarak ülkede hak ettikleri yere ulaşabilecekleri gelişmeler azalmadan imkânlar iyileştirilerek sürdürülür.

SAĞLIK SİSTEMİNDE DÖNÜŞÜM SAĞLIĞA VE EŞİTLİĞE ZARAR VERİYOR

Saha Deneyimlerimi paylaşmamın sebebi 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasasının uygulamalarından hareketle "5258 sayılı Aile Hekimliği Uygulama Sistemi" ile meydana gelen değişikliğe dikkati çekmektir. Sağlıkta dönüşüm, hizmet gereksinimlerine yönelik olarak daha iyiye ulaşmak için yapılmalı. Yapılan bilimsel çalışmalar 10 km ve daha uzaktaki sağlık kuruluşlarının daha az kullanıldığını göstermektedir. Çubukta çalışırken hastaneye sevk edilen vakalara neden gitmediklerini sorduğum zaman, genellikle "Uzak, gidemiyorum." cevabını alırdım. Bu nedenle 224 sayılı Yasa özellikle kırsal kesimde yaşayanlar için ve koruyucu sağlık hizmetlerinin halka ulaştırılmasında çok önemliydi. Sevk sistemi işlemiyor diye eleştiriliyordu. Oysa sevk sistemi Çubuk'ta sağlık ocakları, sağlık evleri, bölge hastanesi arasında çok güzel işliyordu ve sevk edilen vaka ile ilgili sevk eden yere geribildirim de veriliyordu. Bu şekilde ekip üyeleri arasında bilgi paylaşımı yapılıyordu. 2005 yılından beri uygulanan Aile Hekimliği Sisteminde ise sevk sistemi bir türlü oluşturulamadı. Aile hekimi birinci basmakta çözemediği vakaları hastanedeki ilgili bölümlere gitmesini söylüyor. Sevk sistemi ile ilgili bir yenilik getirilemedi. Vakalar sevk formu ile gönderilmiyor. Hastalar kendileri bir kuruluşa başvurmak zorundalar ama bunlar doğru yer mi, kolay ulaşabilecekler mi bilinmiyor. Ayrıca şehirlerde de ulaşım her zaman kolay değil. Aile hekimliği uygulamasında tedavi edici sağlık hizmetleri öncelik verilmektedir. İnanılmaz büyüklükte ve kapasitede yapılan şehir hastanelerinin açılması hizmetlerin bu doğrultuda ilerleyeceğini düşündürmekte (Erkan, 2019).

224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası koruyucu hekimlik hizmetleri öncelikliydi. Koruyucu hizmetlerin tedavi edici hizmetlerle birlikte bütünsel olarak ve bir ekip tarafından ücretsiz sunulurdu. Oysa 5258 sayılı yasanın getirdiği Aile Hekimliği Sisteminde tedavi edici hekimlik önceliklidir. Ekip anlayışı ve ulaşılabilirliği sorunludur. Daha da önemlisi, aile hekimliği modelinde kırsal kesimde en uç noktada hizmet veren sağlık elemanı olmadığından bu açığı, bilgisiz ve bilimsel uygulamalara zarar veren "mutabbipler" almaktadır (Güler, 2019). Kırsal kesimde yaşayan insanların sağlığı bu mutatabbiplere bırakılarak sağlık hizmetlerinde eşitlik ilkesi de zedelenmektedir. Koruyucu Sağlık

hizmetlerinden olan "halk için sağlık eğitimi" halkın sağlık davranışının olumlu yönde değişmesi ve tutuma dönüşmesi için sürekli olmalıdır. Aile hekimliğinde bu da mümkün görünmemektedir. 224 sayılı yasadaki belirtilen koruyucu hizmetlerden "halk için sağlık eğitimi" bütünü ile terk edilmiştir (Güler, 2019). Bunun bir göstergesi olarak aşı karşıtlığında yükseliş gözlemlenmektedir. Aile Hekimliği döneminde, Türkiye'de de çocukluk aşılarını yaptırmayan aile sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır. 2011 yılında 183 olan aşı karşıtı kişi sayısı, 2013'te 980, 2017'de ise 23bin olmuştur. Aşı karşıtlığı en çok çocukluk çağının bulaşıcı hastalıkları açısından tehdit oluşturmaktadır (Ceyhan ve Azap, 2019).

Koruyucu sağlık hizmetlerinde riskli gruplara verilen sağlık hizmetinde öncelik ve devamlılık esastır. "224 sayılı yasadaki en uç noktada olan ebenin görevleri, "5258" sayılı yasadaki herhangi bir sağlık personelinin de yapabileceği bir düzeye indirilmiştir.

Kaynakça

1. Aybaşı Güldal (2019) "Güldal Aybaşı İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi. Çalışma Ortamı Dergisi. Sayı: 159.
2. (2000) T.C. Sağlık Bakanlığı, AÇSAP Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, DSÖ UNFPA (2000) Türkiye'de Hastane Kayıtlarından Anne Ölümleri ve Nedenleri Araştırması, Ankara.
3. Öztürk, Yusuf (2019). Anılarla Çubuk sağlık ve Araştırma Bölgesi Raporu (1977-2010), 143,153. İnternet erişimi: 16.01.2019.
4. TÜİK. Türkiye'de Kırsal, Kentsel ve Toplam Nüfusun Yıllara Göre Değişimi (1927- 2012)
5. Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun Sağlık Bakanlığı, https://www.saglik.gov.tr/tr_10388/sayisi224--rg-tarihi12011961--rg-sayisi10705-saglik-hizmetlerinin-sosyallestirilmesi-hakkinda-kanun.html. Web erişim.16.04.2019.
6. Aile hekimliği Kanunu "5258 9.12.2004" heklpot-uygulamasi-hakkinda-kanun&catid=1:yasa&Itemid=28 İnternet erişimi, 18.01.2019.
7. Erkan, Feyza (2019) "Şehir Hastaneleri", Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı:159: 20-22.
8. Güler, Çağatay (2019) "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun'un Gereklileri Kalktı mı?", Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı: 159: 30-31.
8. Temel Sağlık Hizmetleri Uluslararası Konferansı bildirisi (Alma ata)1978 ." Hekimler ve Tabip Odası Yöneticileri İçin Mevzuat" http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=521:temel-saik-hmetleruluslararasi-konferansi-bdalma-ata&catid=6:uluslararasılge&Itemid=36.int. Erişim 16.04.2019.
9. Ceyhan, Mehmet ve Azap, Alpay. (2019) "Aşı Karşıtlığı Her Yıl İki Kat Artıyor" Güncelleme: 14.03.2019 - <https://www.haberturk.com/asi-karsitligi-her-yil-iki-kat-artiyor-2403358>. İnt. Erişim 16.04.2019.

Toplumsal Barış Acil Bir İhtiyaçtır

Türkiye bir 1 Eylül Dünya Barış Günü'ne daha savaşı ve çatışmaların neden olduğu ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarla girdi.

Komşu ülkelere yönelik emperyalist müdahaleler, yüzbinlerce kişinin ölmesine, sakat kalmasına, yakınlarını kaybetmesine; binlerce yıllık medeniyetlerin-insanlığın ortak kültürel miraslarının yok edilmesine yol açtı. Yüzbinlerce kişiyi topraklarından kopartıp yerinden yurdundan etti.

Emperyalist devletlerin bölgedeki egemenlik savaşı, Türkiye'yi de kapsayacak bir çatışma ve savaş tehdidini her geçen gün büyütüyor ve yeni yıkım ve kıyımlara kapı aralıyor. Ancak barış içinde yaşama hakkımızı tehlikeye sokan tek şey savaş ya da çatışma tehlikesi değil.

İş kazalarının önlenmediği, kadın cinayetlerinin durdurulmadığı, ağaç-doğa katliamlarına son verilmediği bir ülkede toplumsal barıştan söz edebilir miyiz? Çocukların tarikat yurtlarında istismara uğradığı, gazetecilerin cezaevlerini doldurduğu, barış talep eden akademisyenlerin üniversitelerden atıldığı bir ülkede toplumsal barış sürdürülebilir mi? Bu çerçevede bakarsak veriler Türkiye için toplumsal barışı sağlayacak uygulamalar acil bir ihtiyaçtır.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin verilerine göre sadece 2019 yılının ilk 8 ayında 55'i çocuk olmak üzere 1174 işçi önlenebilir iş kazalarında yaşamını

yitirdi. Kadın cinayetleri hız kesmeden sürüyor. Sadece Ağustos ayında öldürülen 49 kadınla birlikte yılın ilk 8 ayında toplam 294 kadın cinayeti işlendi. Doğaya ve yaşam hakkına yönelik saldırgan uygulamalar hız kesmiyor. Karadeniz'de derelere, Kaz Dağları'nda ağaçlara, orman canlılarına yönelen tehdit; hepimizin geleceğini karatmaktadır. Tüm bu sorunlar diğerleri ile birlikte işyerinde, sokakta, fabrikada, evlerde toplumsal barışı tehdit etmektedir. O yüzden barış talebi ekonomik, sosyal, siyasal sorunlarımızın çözümü için acil bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç ancak demokrasiyle, temel hak ve özgürlüklerin tanınması ve yaşama geçirilmesiyle mümkündür.

7. Acele etme, çok hızlı davranma, atlama gibi kazaya sebebiyet verecek güvensiz davranışlardan kaçınmalı.
8. Çalıştığı sahada, basınçlı suyun erişileceği alanda bulunan diğer kişilere dikkat etmeli. Çalışırken sahaya birinin girdiğini gördüğüne işi durdurmalı.
9. Çalışma alanını kontrol ederek çalışmayı engelleyebilecek ve tehlikelere neden olabilecek durumları tespit etmeli ve gerekli önlemleri almalı ya da aldirmalı.
10. Elektrikli aksamalarını (gösterge ve aletleri) su ile temas ettirmeden makineyi temizlemeli.
11. Çalışma sırasında saptığı arızaya müdahale bilgisi ve yetkisi varsa müdahale etmeli, yoksa yetkili kişiye bilgi vermeli.
12. İşe giriş ve periyodik sağlık muayene raporu olmalı.
13. Temel iş sağlığı ve güvenliği eğitimi ve ilk yardım eğitimi olmalı.
14. SRC, ehliyet, ruhsat, psikoteknik, operatör sertifikası ve yol izin belgesi olmalı.

1. Operatörün: Beton Pompa Operatörü (Seviye 3) ulusal meslek standardına (Resmî Gazete Tarih ve Sayı : 11.11.2015 – 29529) göre mesleki yeterlilik belgesi olmalı
2. Temizlik işlemini beton santrali ya da şantiye yetkilisinin gösterdiği yerde yapmalı.
3. Çalışacağı alandaki risk faktörleri hakkında bilgi almalı.
4. Basınçlı su vanası yavaş yavaş açılarak hortuma verilmeli, hortumun ucunda da su basıncını ayarlayan bir vana olmalı ve operatör bu vana ile hortum ve suya kumanda etmeli.
5. Basınçlı su vanasının basıncında suyu yavaşça açan ve kapatan ayrı bir işçi olmalı, temizlik yapan operatörü gözlemeli, olumsuz bir durumda suyu kapatmalı.
6. İş sağlığı ve güvenliği açısından gereken KKD'leri (güvenlik gözlüğü, baret, ya da yüz siperikili baret,

Ne yapılmalı ?

İKİ DAKİKA DÜŞÜN > Sayfa 39'un yanıtı

Kazaktan Pantolon

Nur Selin DUR

GİRİŞ

*Yoksun bir ömrü anlatan cümleler
Kağıtsız, kalemsiz anda gelen dizeler gibidir
Yazabilmek için unutmamak gerekir*

Hayatın bildiğimiz kadarını yaşarız. Dünya ayak bastığımız yer kadardır. Denizler görebildiğimiz kadar büyük ve dağlar tırmadığımız kadar yüksektir. İnsanlar sevdiğimiz kadar yaşar ve anılar hatırladığımız kadar vardır. Hayat bildiklerimizle sınırlı ise sorularımız, cevaplarımız, müdahalelerimiz ve çözümlerimiz bildiklerimize mi dokunur yalnızca? Bilmediğimiz hayatların toprağına su dökemez miyiz? Su başka ellerde olduğunda ne bilmediğimiz hayatları ne de bildiğimiz kendi hayatımızı kurumaktan kurtaramayız. Noktalar, cümlelerin yutkunması olduğundan, susuz kalan ömürlere uzaktan bakıyorsak ya da hızlıca yanından geçip gidiyorsak, cümle yüklemisiz kalıp üç noktayla tamamlanıyor. Sadece gördüğünü anlatan bu cümleler, kime fayda sağlayabilir? Yazıların nasıl bir gücü vardır? Su başka ellerde de olsa yazılarla damla damla birleşip, kuruyan ömürlerin üzerine yağmur olup yağabiliriz.

1. YOKSUNLUK

Bir kelimenin hacmi, doğduğu toplumda şekillenmektedir. Bir kelimeye kaç insan sığacağına belirleyen yine başka bir insandır. Bir kelimenin ağırlığı, yarattıklarıyla paralel belirlenir. Tek bir kelime size sevgi ve nefreti hissettirebilir. Bir kelimenin anlamı ise dışında yansıttığı bir karşılık bulduğunda kazanılır. Serin bir suyu ya da dağ başında bir söğüt ağacını anlatabilir. Bazen de kelime ayna etkisine maruz bırakılır. Yansımasıyla karşı karşıya bırakılan kelime, anlamını kazanmış şekilde toplumda vardır ve birleri başka birilerini ifade ederken kullanılıyordur.

Yoksul kelimesinin içine hapsettiği hayatlar, kelimenin dışında gerçekten yoksullar mıdır? Aklımıza gelen ilk anlamı yani geçimini sağlıyor olamamak, her yoksul için geçerli değildir. Yokluk, arkadaş yokluğu ya da işin yokluğu olarak da vardır. Çeşitli yokluklarla çevrelenmiş bireylere yoksul denmesi tercih edilirken, işten yoksulluk yaşayana işsiz, arkadaştan yoksulluk yaşayana yalnız denilmiştir. İşsizler iş bulur, yalnızlar arkadaş bulur ama kelimenin akla gelen ilk haliyle yoksullar, varlarını bulamazlar. Tarih boyunca da bulamadılar. Belki de varları bulma konusunda atacağımız ilk adım kelimeyi değiştirmek olmalıdır. Bu yapıldığında yoksulluk, yemekten yoksun olmak, evden yoksun olmak, aşktan ve işten yoksun olmak gibi boşluğu doldurulabilinir gibi hissettirebilir. Yoksun olmak sanki varların bir yerlerde bulunabileceğinin haberini verir gibidir. Ama yoksul olmak, yüzyıllar geçse de üzerinden silinemeyecek ömürleri anlatır gibidir.

Kelimeler olabilecek en korunaklı hapisanelerendir. Öyle ki bir kelime sizi içine aldıysa, anlamına uymasanız da o sizi aynadaki yansımasında görür. Ama birileri o kelimenin yerine yenisini koyduğunda yani biri gelip aynayı aradan çektiğinde kelimenin kara deliğinden çıkılabilir. Çözümlemeyen yoksulluk belki de yüzyıllardır yansıması olmayan adı yüzünden çözülemedi. Yapılan yardımlara, yoksulluk yardımı denildiği için belki de bu yardımlar kimseye yardımcı olmadı. Yokluğun varlığını, dışında karşılığını bularak anlatan yoksunluk, beraberinde çözümlerini de getirebilir. Bu sebeple yazı boyunca yoksulluk yerine yoksunluk kelimesi tercih edilecektir. Yokluk hep vardır. Sonuçlar nedensizken yoktur. Nedenler ise sonuçsuzken anlamsızdır.

2. YAŞAM TUTULMASI

*Yukarıdan
Herkesi parlayan yıldızları
Aşağıdan
Bazısına yanan kent ışıkları çaldı*

Ayın, güneşi örtmesi sonucu dünya bir süreliğine kararır. Yoksunluğun nedenleri, ay gibi belirli dönemlerde gölge yaşatmaz dünyaya. Birey ile yaşamı arasında sürekli varlardır ve bireyi güneşsiz bırakırlar. Yaşam tutulması yaşayan yoksunları gölgede bırakan nedenler nelerdir? Bu nedenler için kesin olarak söyleyebileceğimiz, ay gibi tek ve güzel olmadıklarıdır. Nedenleri bulmak için sonuçlara bakacak olursak, ilk gördüğümüz yoksunluğun görünürlüğünün her yerde aynı olmadığıdır.

Çimenler kırdı her yerededirler. Gözümüz onların bu durumuna alışkındır. Ama kaldırım taşlarının arasından çıkan çimenler için durum farklıdır. Üzerlerindeki ağır taşlara inat ince gövdeleriyle gün yüzüne çıkarlar. Sanki olmaları gereken bir yerededirler. Yoksun bireylerde kırdı daha az görünürlerdir. Kentlerde ise kaldırım taşıdaki çimenler gibi daha görünür olurlar. İşe, okula giderken, koşu yaparken ya da yemeğe giderken basılan kaldırım taşlarına yoksun hayatlar da eşlik eder. Çünkü onlar kenarda değil, kentin ortasındaki taşın arasından çıkmışlardır ve ezilmeleri kaçınılmazdır. Burada karşımıza çıkan bir sonuç da kentte yoksunluğun daha yıkıcı olduğudur. Sıcak pizzasını alan bir birey evine giderken kaldırımında bir yoksun, kuşlara atılan somon ekmeği için toplamaktadır. Belki de kuşlar bu örneğin tek şanslısıdır. Biri vermeyen, öteki alamamanın eksikliğini yaşarken kuşlar sadece uçar ve gider. İnsanlar neden kente ihtiyaç duymuşlardır? Daha fazlasını istedikleri için mi? Dünya'nın kalbi, kendisinin üzerinde yaşayanlarca paylaşılmasına dayanmamaktadır. Mülkiyet icat edildiğinden beri sevgi, Dünya'nın kalbini terk etti. Biri aldığında hep birinden

eksildi. Bir ülke sınır çizdi, bir ötekisi küçüldü. Kuşlar göç ederken sınırlardan pasaportsuz geçti, ama insanlar geçemezdi. Dünya, para eder oldu. Hem de para, Dünya madeninden yapılmıştı. Öyleyse sürekli daha fazlasını isteyen insan neyin fazlasını istiyordu? Birilerini daha fazla eksik bırakmayı istemek, tam da kalbi atmayan Dünyada olacak türden bir istek gibi. Her şeyin fazlası ve hepsinden daha güzeli kentte... Kalabalıklar kentte... Gökyüzüne en yakın evler kentte... Hep daha çoğunu isteyen bireyler de kentte. Peki varların azını isteyen yoksunlar neden kentte? Belki de asıl soru hikayedeki rol dağılımını kimin yaptığı olmalıdır. Yoksunları yoksunlaştıranlar, Dünyanın kalbini kurutanlarla aynı kişilerdir. Kanatlar yaratıp yükselmek yerine, birilerinin üzerine basıp, onları basamaklaştırarak daha fazlasına kavuşan kişilerdir onlar. Aradığımız tüm nedenler yani yaşamları gölgede bırakan Ay, bu kişilerdir. Bu kişiler önceden kişiydiler. Dünya, Güneşin etrafında döndü, yıllar geçti ve bu kişiler aile, millet, devlet, ülke oldular. Dünyayı biriktirdiler, Dünyanın üzerindeyken. Geriye eksik bırakılmış hep birileri kaldı. Adına bazen köle dediler bazen işçi bazen de işsiz. Sonra yemeği ve evi de yoksa, adı yoksun oldu. Onların yaşama arasına hep daha fazlasını isteyenler girdi. Yaşamlar tutuldu, insanlar gölgede kaldı, kalıyor, kalacaktır... Dünya'nın kalbini geri almadan bu yaşam tutulması bitmeyecektir.

3. AMORF BİLİNÇ

Çözüm simyacıydı
İnsanın altın hali
İnsanın bilinçli haliydi

Güzel günler gelmez, yalnızlık hiç bitmez, sınıf atlanmaz, para yetmez, yoksunluk bitmez, biten başlamaz, giden gelmez. Sonra daha birçok -maz ve -mez. Mars'a gidilir ama yetmez. Dünya iskeleti kalıncaya kadar bitirilir. Yeni bir gezegen inşa edilir. İskelet yoksunlara bırakılır ve gidilir. Yine de yetmez, geri dönüp kemikler kemirilir. Sonra yine birçok -ler ve -lir. Güzel günler gel-mez-ler...

Sorumlu kimleri tutuyoruz? Dünya'nın kemiklerini kemirenler kimlerdir? Manzaralı olsun diye sahil yolundan, motorsikletiyle okula giden biri. Kırmızı ışıkta dururken, kazağı pantolon yerine giyen birini gören ve yeşil ışık yanınca yoluna devam eden biri. Susan ve sadece gördüğünü not defterine yazan biri. Akşam eve gidince, kazağının kollarına bacağına sığıp sığmayacağını denemek için kışlıkları çıkaran biri. Dünyayı kemirenlerden farklı mıdır o biri? Değildir. Saçmalamamak için susmaktansa, saçmalayıp sorumluluğunu almayı, bir gün hocasından öğrenene kadar da farklı olamazdı. Farklı olmaktan anladığımız nedir? Karbon ayak izinin hesabını yapanla yapmayan arasında büyük fark vardır. Derslikten çıkarken ışıkları kapatan öğrenciler farklıdır. Çöpleri materyallerine göre ayırıp, ayrı renklerde çöp kutularına atmakla, tek poşetle çöpleri ayırmadan atmak da çok farklıdır. Aslında bunlar fark değil de, olması gerekleri olması gerektiği gibi yapmak değil midir? Aynı olanlar, çöpü

karıştıranlardır. Biz atarız, onlar bulurlar. Biz yok ederiz, onlar var ederler. Asıl fark budur. Bahsettiğimiz o biri ise bir şeylerin ters gittiğinin bilincindeydi ama bu şekli olmayan bir bilinçti.

Gelecek günler için umut besliyoruz. Umutlarımızı bile besliyoruz. Tombul umutlarla, bencil bir gelecek bizleri bekliyor. Gelecek günler için insan beslemek... Bu cümleye kulağa oldukça garip geliyor. Bu gariplik geçmez. Şişmanlayan hayallerimizle de güzel günler hiç gelmez. Bazen kağıt bittiğinde ya da bulunmadığında, şiirler sigara kağıdına yazılırlarmış. O şiirlere benziyor hayatlarımız. Yanmak, duman olmak, şiir kalmak, unutulmak ya da temiz kağıda geçirilmek. Hangisini bilir ve yaşarız? Bilincimiz vardır ama katı ve şekilsizdir. Üzülürüz kazaklar pantolon olunca ama sadece üzülürüz. Bizi hep ders bekler, işlerimiz yoğundur ve yemekler soğumamalıdır. Sonra eğer şanslıysak, bir gün karşımıza insanı altına çevirmeye çalışan bir simyacı çıkar. Onlara genelde "hocam" diye seslenilir. Kimsenin sevmediği birini sevmek, kimsenin dinlemediği birini dinlemek ve kimsenin göremediğini görmek gibi huylara sahiptirler. Mesela öğrencisinin arkadaşı yoksa, ona arkadaşlığın önemini anlatmaz ya da öğütler vermezler. O öğrenciye «arkadaşım» derler ve sorun biter. Tabi şanslıysak bunlar olur. İnsanın bilinçli halinin, altın hali olduğunu bilenler, altın kadar istenmediğini de bilirler. Çünkü bilinç, hakim rüzgarlar için çok tehlikelidir. Rüzgarların yönünü değiştirebilir, yoksunluğa çözüm arayanları çoğaltabilir ve yoksunlaştıranları daha görünür hale getirebilir.

Yazmak, anlatmak ve okumak biçimsiz var olan bilincimize şekil verebilmemizi sağlar. Biz akşam yemeğinden sonra, klimalı odamızda yazarız. Kitaplar kuşe kağıda basılırlar. Okuyanlar bir yandan kahvelerini içerler. Tüm bu süreçte bilincimiz amorf kaldıysa, güzel günler gel-mez-ler.

4. KENTİN ALİTERASYONU

Kırda insanlar, kendilerine benzeyen insanların yaşadığı yerlerde yaşarlar veya yaşadıkça birbirlerine benzerler. Kentte ise kente dair ne varsa hepsi farklılıklardan beslenmektedir. Aslında kent, benzer ünsüz harfleri kullanarak uyumun sağlanmaya çalışıldığı bir şiir gibi artık. Buradaki ünsüz harfler, insanlardır. Şiir ise kenttir. Bizler kentte, birbirimize ya da ahenge uymaya mecbur bırakılmaktayız. Kent bizi birbirimize benzetiyor. Oysa biz bütünün eksikleri tamamlamaya gelen, birbirimizden çok farklı parçaları. Tamamlamak görevimizken, ikame etme gibi bir görevi yerine getirmekle meşgul edilmekteyiz. Daha öncelerdeki birinin yerine geçiyoruz. Belki de fazla masraflı birinin görevini devralan az masraflı biri olmaktadır. Sonra biz gideriz, başkası gelir. Sürüp giden düzene uymayıp, ahengin dışında olanlarsa her şeyin dışındadır. Dünyaya mavi olarak gelen bir renkten, üzerimize sarı dökerlerse yeşil, kırmızı dökerlerse mor oluruz. Ahenk hangi rengi istiyorsa biz o renk oluruz. Mavi olan mavi kalıp gökyüzü olsa, yeşil doğan yaprakları boyasa ve bir sarmaşıktan mor çiçekler sarksa gerçek

ahenk sağlanmış olmaz mı? Ahengin dışındakiler, yeşil olmaya razı olmayan mavilerdir. Kentin aliterasyonuna mecbur bırakılanlar varken, tamamen kendi hallerinde bırakılanlar da vardır. Onlar hep aynı renk doğar ve öyle de kalırlar. Yoksunlardır onlar. Renkleri aynı ama aldıkları ışık ya da maruz kaldıkları gölgeler farklılaşmaktadır. Devirler değişir, yüzyıllar biter, devlet gider ama toplumu kalır, surlar korurken sonradan turistik mekan olur ama yoksunlar görünmez olarak hep oradadırlar. Görünürlülüğün, görünmezlikle sürdürüldüğü bir gezegendeyiz. Duvarlar çeşitlidir, belki taş belki mermerdir. Önünde oturup, kaldırıma bakanlar aynıdır. Aslında hepimiz görürüz ve biliriz o insanları. Bizi hep paylaşmaktan, yardımdan alıkoyan cümleler vardır. Sokaklar onu kötüleştirilmiş midir? Yalan mı söylüyordur? Ben yardım ederken aslında kandırılıyorsam? Ya bana bir zarar verirse? Yokluğun insana neler yaptırabileceğini çok iyi biliyoruz ve korkmakta çok haklıyız. Ama her zaman başka bir yol vardır. Eksikleri tamamlamak için geldik. Coğrafyasına, yönetim şekline, kültürüne, toplumuna uygun bir yol mutlaka vardır.

Dünya'nın çekirdeği denizlerin, kıtaların, toprak ve taşların lideri değildir. Nehir, taşıdığı alüvyonları bilir. Dağlar, köklerini tuttuğu ağaçları tanır. Okyanuslar, içinde gezen balinalara nefes olur. Topraklar, büyüttüğü tohumları korur. Nehirlerin, dağların, okyanusların ve toprakların Dünya'nın çekirdeğinden ne haberi vardır ne de bilmeyi, tanımayı, nefes olmayı ve korumayı ondan öğrenmişlerdir. Onlar bunlar için var olmuşlardır. Bizler de buraya sevmeye, severek insan olmaya geldik. Bu kişisel gelişim kitaplarındaki sevimsiz söylemlere benziyor olabilir. Gerçekleşmeyecek hayallerle de bağdaştırılabilir. Fakat, etkisinde bırakıldıklarımızın karşısında en az onlar kadar etkili bir güç gereklidir. İnsana her şeyi yaptırabilecek yegane şey, sevgidir.

Hepimiz eksikleri tamamlamanın yolunu biliyoruz.

Ama bizim yerimize başkalarının çizdiği yollara, raylara bağlı hayatlar yaşıyoruz. Yol nerede biterse, orada duruyoruz. Ayak basılmamış orman yoluna sapanların ya da biten yolun ötesine geçmek isteyenlerin ise türlü türlü tehlikelerle başa çıkması gerekiyor. Bu yollarda yüreyerek gidenimiz, lüks dört tekerlekle gidenimiz, kurşun geçirmez cama sahip olanımız, yabancı atlarla gitmeye çalışmamız olacaktır. Önemli olan o yolu kendimizin seçebiliyor olabilmesidir.

SONUÇ

Farkındalık, belki de bütün zamanların çaresizliğinin adıdır. Sokrates'in zehri içtikten sonra odanın içinde yürüyerek geçirdiği dakikalar, onun farkındalığının çaresizliği miydi? Zindan da hayatla bağı kesilenlerin, yine de birileri için çözüm arayıp, yazmaya devam etmesi de mi çaresizlikti? Belki de evini, yurdunu bırakıp uzaklara gidenler, gitmek zorunda olanlar da farkındalıklarının çaresizliğini yaşıyorlardı.

Artık hayatımızda kavramların sadece apaçık tanımları yok. Her şey çok değişken ve hızlıca var olmakta. Ayağımızın takıldığı taş, hep aynı yerinde kalmıyor artık. Çoklu prize bağlanmış kablolar gibiyiz. Biliyoruz ve bilmenin farkındayız. Ama bilip de hiçbir şey yapamaz olmak durumunun çaresizliği içinde kalmış bulunmaktayız. Sorunun çözümünü öngörebiliyoruz ama çözümün işe yarayacağı ortamın eksikliğini farkında olmak, bizi eylemsizliğe sürüklemektedir. Yapıyı değiştirecek yöntem elimizde var ama alt yapının toprağının, elimizdeki tohuma uymadığının farkındayız. Toprakla tohumumuz uyduğundaysa su başka ellerde olmaktadır. Yağmur yağmasını bekleyecek kadar zamanımız var mı? Yapılması gerekenleri biliyoruz. Yoksunluğun çarelerini bilmeyenimiz yok. Ne kadar insan varsa o kadar da çare vardır. Ama sağlam taşlarla, gevşek zemine duvar öremiyoruz.

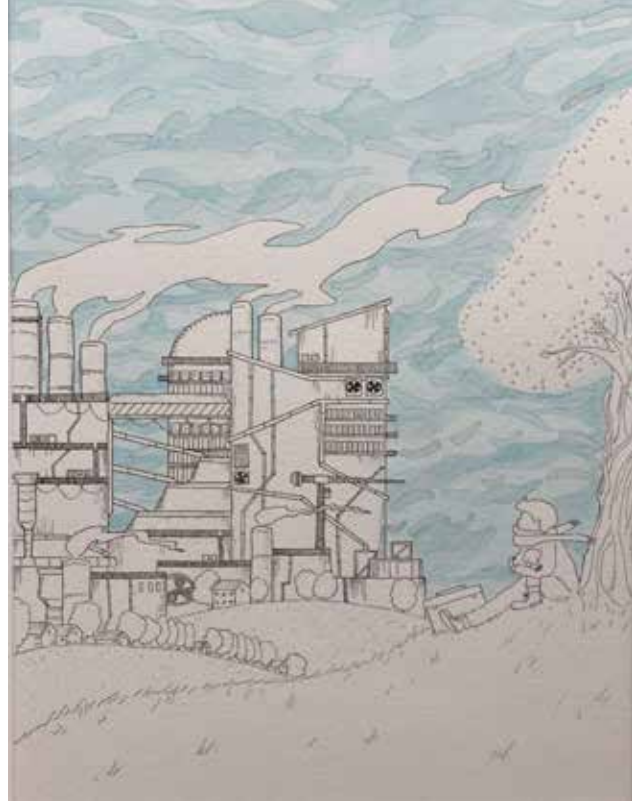
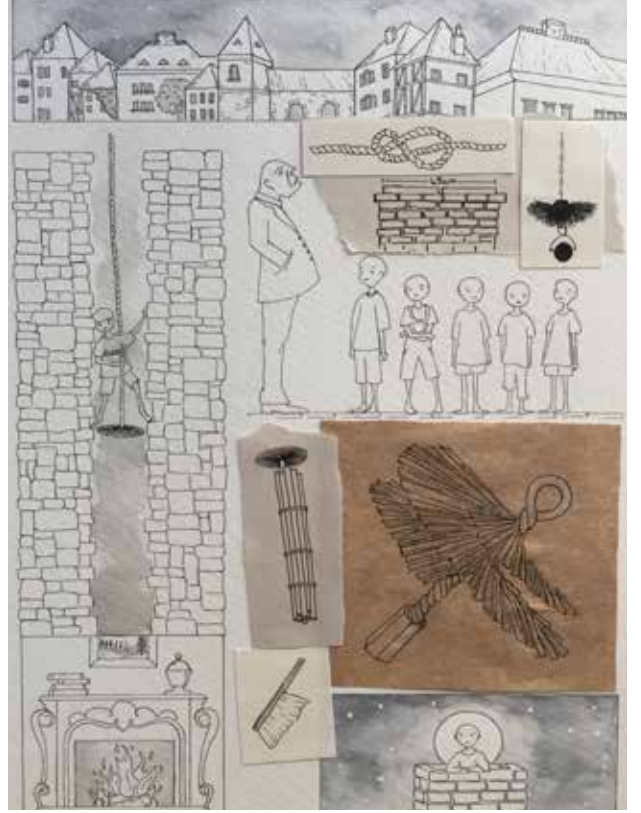
Söylev, en çok sineklere gereklidir. Acıkış çocukların yüzüne konan, çocuklarınsa hiç fark etmediği sineklere. Gün boyu kaldırımda oturan annesinin kucağında uyuyan çocuklardan, vicdanlara dokunsun diye kullanılan çocuklardan uzak durmaları için tüm sinekler ikna edilmelidir.

Dünya'nın kalbinin atmadığının farkındayım, demenin bir yolunu bulmalıyız. Eğer anlatamazsak çizeriz, çizemezsek şiir yazarız, şiir yazamazsak da severiz. Yalnızlığın olmadığı, çocukların yüzündeki sinekleri fark edip kovabildiği, bildiklerimizin anlatılabildiği, çözümlerimizin uygulanabildiği, şekline kavuşmuş bir bilince sahip olduğumuz, somnambül hayatımızdan uyandıığımız, yekpare zamanca süren yoksunluğu bitirenin biz olabileceğimizi anladığımız, gökyüzünden acıkanlar için ekmek yağmayacağını bildiğimiz, her birimizin lider olduğunu fark edebildiği, eksiltmeden ve fazlaşmadan çoğaltabildiğimiz, kazakların kazak olarak kalabildiği bir Dünya mümkün.

Çizim : Nur Selin DUR

Nur Selin Dur'un “**Çocuk Emegi**” konulu çizimleri Kasım ayı içerisinde Fişek Enstitüsü'nde sergilenecektir.

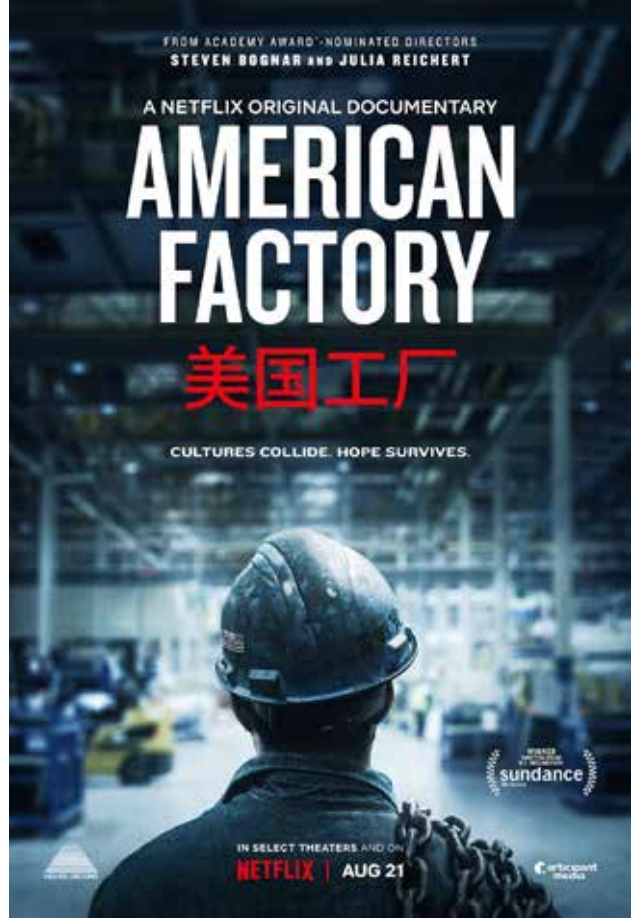
Amerikan Fabrikası: Sorun Sadece Kültürlerarası Farklılıklar mı?

Onur Can TAŞTAN

Steven Bogner ve Julia Reichert'in yönetmenliğini yaptığı ve 110 dakika süren *Amerikan Fabrikası* belgeseli, 23 Ağustos 2019'da Netflix platformunda gösterime girdi. ABD'nin Ohio eyaletinin Dayton şehrinde bulunan ve ait olduğu General Motors tarafından 2008 yılında kapatılan bir fabrikanın 2014 yılında Çin kökenli Fuyao Grubu tarafından satın alınıp otomobil camı üreten bir fabrika olarak yeniden açılmasını ve bunun ardından yaşanan gelişmeleri konu edinen bu belgesel, küreselleşmenin çalışma ilişkileri üzerindeki etkilerinin çarpıcı bir resmini sunmakta.

Amerikan Fabrikası, fabrikanın büyük hikayesi içerisinde bize çeşitli hikayeler sunuyor: Bu film bir yandan belgeseldeki bir işçinin deyimleriyle kendilerini yeniden "orta sınıfa geri döndürecek" bir iş buldukları için minnettar olan Amerikalı işçilerin, öte yandan "tembel", "kalın parmaklı", "verimsiz" gördükleri Amerikalı işçilere nasıl daha iyi iş yapabileceklerini öğreterek ve onları yeri geldiğinde katı bir denetimle disiplin altına alarak Çinli şirketin başarısını amaçlayan ve kendilerine bu başarının Çinli olmaktan doğan bir sorumluluk olduğu vazedilen Çinli işçi ve amirlerin hikayesi. Belgeselde; "Amerikan fabrikası" olduğu özenle vurgulanan bu işyerinde Amerikan ve Çin kültürlerini kaynaştırarak Çinli Fuyao Grubu'nu gerçekten küresel bir firma haline getirmeye çabalayan Amerikalı (beyaz ve erkek) fabrika yöneticileri ile bu yöneticiler başarısız oldukça sayıları giderek artan ve Çin'den alışkın oldukları yönetim pratiklerini ABD'de de sergilemeyi amaçlayan Çinli fabrika yöneticilerinin hikayelerini de görüyoruz. Son olarak Çinli yöneticilere "Roma'dayken Roma'daymış gibi" davranmalarını salık veren ama verimlilik sorununu çözemeyen Amerikalı yöneticilerin başarısızlığını, onların Çin düşmanlığına bağlayan Fuyao Grubu'nun kurucusu ve yönetim kurulu başkanının hikayesi de belgeselin ana hatlarından birini oluşturmaktadır.

Belgeselde, Amerikalı işçilerin bu fabrikada işe girmeyi nasıl büyük bir fırsat olarak gördüklerini, bu nedenle Çinli firmaya nasıl minnettar olduklarını görebiliyoruz. Fabrikanın General Motors tarafından 2008 yılında kapatılmasıyla iki bin kişinin işsiz kaldığı ve yerel işgücü piyasasında on bin kişilik bir istihdam kaybı olduğu düşünüldüğünde minnettarlığa

yapılan vurgunun nedeni anlaşılabilir. Fakat belgesel boyunca işçilerin sadece minnettarlığına değil, hayal kırıklıklarının ardından yükselen sendikalaşma mücadelelerine de şahit oluyoruz. ABD'nin köklü sendikalarından Birleşik Otomobil İşçileri Sendikası'nın (UAW) başarısızlıkla sonuçlanan örgütlenme kampanyası, sadece ABD'deki güncel sendikalaşma müca-

delelerinin bir örneğini vermekle kalmıyor, aynı zamanda büyük bir sektöre dönüştüğü belirtilen "Çalışma İlişkileri" danışmanlığının, işverenlerin sendikaları bastırma mücadelelerinde nasıl bir işlev yüklediğinin de oldukça içeriden bir anlatısını sunuyor.

Film Tanıtımı

Amerikan Fabrikası'nın kısa ama oldukça ilgi çekici olan bir diğer bölümü, ABD'li alt düzey amirlerin bir yılsonu etkinliğine katılmak üzere Fuyao'nun Çin'deki merkezini ve bu grubun oradaki bir fabrikasını ziyaret ettikleri bölüm. ABD'li çalışanları derinden etkilediği görülebilen bu ziyarette Çin'deki fabrikada hüküm süren yarı-askeri disipline, şirket çıkarlarını her şeyin üstünde gören bir sözde sendikaya, yalın üretimi yücelten şarkılar eşliğinde yapılan kutlamalara şahit oluyoruz. Bir ABD'li amirin Çin'de gördüğü kimi uygulamaların daha yumuşak versiyonlarını ABD'deki fabrikada hayata geçirme çabasının başarısızlığının sunulduğu kısım, belgesel boyunca sürekli vurgulanmış olan çalışma kültürleri arasındaki farklılığın ve bunun yarattığı sorunların trajikomik örneklerinden sadece birisi. Belgeselin en çarpıcı ve tartışmaya açık yanlarından birisi de kültürlerarası farklılığa yaptığı bu aşırı vurgu. Belgesel boyunca Amerikalı işçilerin işini denetleyen Çinli amirleri sıklıkla görüyoruz ve dolayısıyla işçi ve fabrika idaresi arasındaki çelişkili ilişkiler, ABD'li işçiler ile Çinli amirler arasındaki bir gerilime dönüşüyor. Aracı olması beklenen az sayıdaki ABD'li amir ya da yetkililerin çaresizliği ise bu resmi tamamlayan bir diğer unsur olarak sunuluyor. Hem işçilerin hem de UAW'nin sendikalaşma çabalarının, kısmen de olsa, ABD yasalarına uymaktan kaçınan Çinli firmaya haddini bildirme çerçevesinde sunulması, kültürlerarası farklılığa yapılan vurgunun bir diğer boyutu.

İki ülkedeki çalışma kültürleri ve çalışma ilişkileri arasında gerçekten büyük bir farklılık olduğu şüphesiz. Lakin ne ABD sendikalar için bir cennet, ne de Çin işçi sınıfı belgeselde sunulduğu kadar uysal. Fuyao Glass America şirketinin Dayton'daki fabrikası UAW'nin söz konusu yıllarda örgütlenmeye çalıştığı ama yenilgiye uğradığı işyerlerinden sadece birisi. Volkswagen'in aynı tarihlerde UAW'ye karşı uyguladığı taktiklerle Çinli

firmanın uyguladıkları arasında bir farklılık bulunmakta. Benzer bir tespiti Çin'deki sanayi işçilerine ilişkin olarak da söylemekte fayda var. Fuyao'nun Çin'deki fabrikasında hem sendika başkanı hem de Komünist Parti fabrika komitesi sekreterinin aynı kişi olması, üstelik de bu kişinin şirketin yönetim kurulu başkanının kayınbiraderi olması iki ülkenin endüstri ilişkileri arasındaki kritik bir farklılığa işaret ediyor elbette. Fakat işyerinde muazzam bir despotizmin denetimi altında tutulan Çinli işçilerin, özellikle 2010'dan bu yana giderek artan sayıdaki direniş ve mücadeleleri hakkında her geçen gün zenginleşen literatür dikkate alındığında, Dayton'daki fabrikanın hikayesini kültürlerarası farklılıkların yarattığı sorunlardan çok, dünyanın farklı bölgelerindeki işçilerin direnişlerinin ve yenilgilerinin ortak koşul ve nedenlerini anlamaya dönük bir davet olarak kabul etmek de mümkün. Böylesi bir tercih, belgeselin finalinde de özellikle vurgulanan bir sorun hakkında -artan otomasyon ve bunun doğurduğu kitlesel işsizlik sorunu- işçi sınıfının neden örgütlü bir tepki ve müdahale geliştiremediğini anlamak açısından çok daha faydalı olacaktır.

İKİ DAKIKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Kamyonüstü (Mobil) Beton Pompası Operatörü

Mustafa TAŞYÜREK (*)
mtasyurek@gmail.com

Durum: İnşaat sahasına beton transmikser kamyonu ile getirilen betonu, istenilen yere kamyonüstü (mobil) beton pompası ile basan operatör, işin sonunda; beton pompası ve aksesuarını beton kalıntılarında temizlemek için yüksek basınçlı su ile yıkamaktadır.

Beton pompası operatörü ve sahadaki olası diğer işçilerin bu çalışmalar sırasında karşılaşabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. Su hortumu ile temizlik yapılırken, yüksek bir basınçla yüzeylere çarpan su; buralarda artık ve bulaşık olarak kalan kum, kırma kum, çakıl, kırmataş (agregalar) gibi malzemeleri değişik yönlerle fırlatır. Bu malzeme ve basınçlı kirli su operatörün ve o civarda bulunanların gözüne veya yüzüne çarparak yaralanmalarına neden olabilir.
2. Operatör su hortumunun ucunu değişik yönlerde **çevirirken**, o sırada araç yakınından geçen birinin yaralanmasına neden olabilir.
3. Hortumun operatörün elinden düşmesi sonucu; basınçlı hortum (kırbaç gibi) ve su operatörü ve etrafta bulunan diğer çalışanların ciddi yaralanmasına neden olabilir.
4. Basınçlı su hortumu ile araç platform basamaklarına çıkıp inerken, operatörün ayağının kayarak düşmesine, buna bağlı olarak ayak, bilek vb. kırılması ya da burkulmasına neden olabilir.
5. Operatör sistem kelepçelerini çekiç ile çözerken ya da kapatırken kullandığı çekiç parmak, el ve ayak yaralanmalarına neden olabilir.

> Yanıtı 32. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

İÇİNDEKİLER

– Prof. Dr. Gürhan Fişek Sosyal Politika Makale Ödülü ve Katılım Koşulları	2
• İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ	
– Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Semineri	3
A. Gürhan Fişek	
• ÇOCUK EMEĞİ	
– Çıracılık Uygulamasına İki Örnek: Kavramsal Olarak Aynı, İçerik Olarak Bütünüyle Ayrı	5
Taner AKPINAR	
• ÇOCUK EMEĞİ	
– 55 Çocuk... 55 Can...	7
Murat ÇAKIR	
• İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ	
– Laboratuvar Çalışmalarının Tehlikeleri ve Riskleri	9
Mustafa TAŞYÜREK	
• SOSYAL POLİTİKA	
– Yoksulluk ve Sosyal Yardım Politikası: 11. Kalkınma Planı'na Bir Bakış.....	16
Denizcan KUTLU	
– Ekonomik Kriz Ortamında Kişisel Gelişim ve Mutluluk Kitapları	20
Murad KARABULUT	
– Öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı Eliyle Nasıl İşçileştiriliyor?	23
İlker AKÇASOY	
• DENEME	
– Geleceğin Büyüklerine Bir Davranış Önerisi.....	26
Feyzullah ERTUĞRUL	
• SOSYAL POLİTİKA	
– Mesleki Deneyimler Işığında Sağlıkta Dönüşüm ve Ebelik Mesleği	27
Güldal AYBAŞ	
• ANIMSA	
– Toplumsal Barış Acil Bir İhtiyaçtır.....	30
• DENEME	
– Kazaktan Pantolon.....	33
Nur Selin DUR	
• FİLM TANITIMI	
– Amerikan Fabrikası: Sorun Sadece Kültürlerarası Farklılıklar mı?	37
Onur Can TAŞTAN	
• BULMACA	
– Kamyonüstü (Mobil) Beton Pompası Operatörü	39
Mustafa TAŞYÜREK	

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

<http://www.isguvenligi.net>

• **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Adına Oya Fişek

• **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Oya Fişek

• **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4 Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • Faks: 0312 425 28 01 - 395 22 71

• Web sayfası: www.fisek.org.tr

• Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.

• Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

• Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.

• Çalışma Ortamı Dergisi üç ayda bir yayınlanır. (YAYGIN SÜRELİ YAYIN)

• ISSN 1302-3519

• Sayı: 161 • Temmuz - Ağustos - Eylül 2019

• ÜCRETSİZDİR

• **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup Ltd. Şti. Zübeyde Hanım Mah.. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No: 7 / 18 İskitler - Altındağ / ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • Fax: 0312 384 30 57

Baskı Tarihi : Eylül 2019